

Handoplegging en ziekenzalving

Dr. Mart-Jan Paul

Bijbelstudies over omgaan met ziekte

Kringserie

Handoplegging en ziekenzalving

Bijbelstudies over omgaan met ziekte

Dr. Mart-Jan Paul

Colofon

ISBN 978 90 33819 61 2

NUR 707

HANDOPLEGGING EN ZIEKENZALVING

© 2011 Ark Media,

Donauweg 4, 1043 AJ Amsterdam.

www.arkmedia.nl

Geschreven door Dr. Mart-Jan Paul

Vormgeving door Vermaas & Koning, Driebergen

Coverfoto: Andy Reis, Brazilië

De Kringserie is een gezamenlijke uitgave van

Ark Media

Donauweg 4

1043 AJ Amsterdam

www.arkmedia.nl

IZB

Johan van Oldenbarneveltlaan 10

3818 HB Amersfoort

www.izb.nl

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan *De Herziene Statenvertaling*, © 2010, uitgeverij Jongbloed, Heerenveen, tenzij anders vermeld. Niets in deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf

De apostel Jakobus raadt een zieke aan te vragen of de ouderlingen komen voor gebed en voor zalving met olie. Met het gebed zullen we instemmen, maar wat doen we met zijn andere advies? Was dat alleen maar bedoeld voor de eerste eeuw? Werd met olie slechts een gangbaar geneesmiddel aangeduid of gaat het om een ambtelijke handeling met symbolische betekenis? Als de zalving ook nu mogelijk is, waarom is die dan afgeschaft?

De meeste christenen accepteren de huidige medische wetenschap. Het gebed vindt vooral plaats als begeleiding van de medische handelingen en de vraag om voorbede komt met name naar voren als de dokter 'niets meer kan doen'. Ook zoeken veel christenen hun heil in het alternatieve circuit. Misschien past dit beter bij het geloof in het bovennatuurlijke. Dat hier gevaren aanwezig zijn, wordt door velen niet beseft. 'Als het maar helpt,' zegt men. Maar naast de goede natuurgeneeswijzen bestaan occulte methoden die geestelijk veel schade kunnen aanrichten.

Zo komt de vraag op: heeft de Bijbel niet veel méér te bieden dan wat wij in de praktijk brengen? Wat moeten we met de vele genezingswonderen in de Bijbel? Mogen wij handoplegging en ziekenzalving niet meer toepassen? Of ligt hier juist een verwaarloosd terrein? Na een vraag vanuit mijn eerste gemeente heb ik in lezingen en artikelen iets over het bovenstaande naar voren gebracht. Naar aanleiding van de vele reacties hierop is het boek *Vergeving en genezing: ziekenzalving in de christelijke gemeente* (1997) geschreven.

Omdat het boek uitgebreid ingaat op exegetische en historische vragen, rees de behoefte aan een praktisch boekje voor een eerste kennisname en met het oog op bijbelstudie in de gemeente. Dat verscheen eerst bij de IZB (2000) en nu in een iets aangepaste versie als deel van de Kringserie. De vindplaatsen van de citaten zijn in bovengenoemde boek terug te vinden.

Het is mijn gebed dat het lezen van dit boek en de gesprekken op de kringen mogen bijdragen tot een werkelijk christelijk omgaan met ziekte, tot eer van God.

Dr. Mart-Jan Paul

Inhoud

1. Ziekte en genezing in de Bijbel – deel 1
Mattheüs 8:16-17
2. Ziekte en genezing in de Bijbel – deel 2
3. Handoplegging – deel 1
Markus 16:17-18 en Hebreëën 6:1-2
4. Handoplegging – deel 2
5. Ziekenzalving – deel 1
Markus 6:12-13 en Jakobus 5:14
6. Ziekenzalving – deel 2
7. Gebed, schuldbelijdenis en vergeving – deel 1
Jakobus 5:16-17
8. Gebed, schuldbelijdenis en vergeving – deel 2
9. Hoe nu verder?
Zacharia 4:6 en Handelingen 5:32
10. De praktijk van de zalving

1. Ziekte en genezing in de Bijbel – deel 1

Hij dreef de boze geesten uit met een enkel woord, en Hij genas allen die er slecht aan toe waren, zodat vervuld werd wat gesproken was door de profeet Jesaja toen hij zei: Hij heeft onze zwakheden op Zich genomen, en onze ziekten gedragen. (Mattheüs 8:16-17)

De medische wetenschap

Veel christenen accepteren de medische wetenschap en zien deze als een gave van God in de strijd tegen allerlei ziekten. De gemiddelde levensduur is hierdoor in West-Europa immers sterk toegenomen. Maar hoeveel goeds er ook van die geneeskunde gezegd kan worden, de praktijk is meestal een gesecculariseerde wetenschap. Reeds in het begin van de achttiende eeuw stelde de beroemde arts Herman Boerhaave: ‘Drie medici – twee atheïsten.’

In het oude Israël was de priester de offeraar die verzoening met God moest bewerken en ook was hij de man die controleerde of een melaatse genezen was. De samenhang tussen zonde en ziekte werd erkend: ziekte kon een goddelijke straf zijn. In de eerste christelijke gemeente verrichtten de apostelen, de verkondigers van het evangelie, wonderen ter genezing. Hier zien we de samenhang tussen het geloof in God en de gezondheid. De moderne geneeskunde heeft deze band doorgesneden.

Toch zijn de meeste christenen positief over de geneeskunde en maken zij dankbaar gebruik van medicijnen en medische apparatuur. De kanttekeningen worden meestal geplaatst bij de grenzen van de wetenschap waar de ethiek in het geding is, zoals bij abortus, euthanasie en reageerbuisbevruchting.

De taak van de kerk in geval van ziekte is voornamelijk pastoraal van aard. De zieke verwacht dat er een pastoraal gesprek plaatsvindt en dat er gebeden wordt. In de praktijk hebben de ouderling en predikant weinig te maken met de arts. Hun terreinen zijn sterk uit elkaar gegroeid.

Voor veel christenen zijn de wonderen van de Here Jezus en de discipelen voorbehouden aan de tijd van de Bijbel. Die wonderen waren nuttig in de begintijd van de kerk, maar niet meer nodig als de kerk eenmaal uitgegroeid is. De ‘gaven van genezingen’ in 1 Korinthe 12:9 zijn voorbij. G. Heitink schrijft in *Pastoraat als hulpverlening* (1977): ‘In deze navolging zullen we ook de ontwikkeling van de medische wetenschap dankbaar mogen aanvaarden door de middelen tot genezing, waarvan Jezus gebruik maakte, niet canoniek te verklaren. Tegenover geestuitdrijving, zalving en handoplegging toen, staan nu medicamenten, medische behandelingen en psychotherapie. Daarin erkennen we het voortgaande werk van de Geest in het overwinnen van het lijden.’

Tegenover deze positieve kijk op de ontwikkelingen zijn er ook anderen, die met heimwee kijken naar de tijden van vroeger. Het gebeurde eens in een rooms-katholieke kathedraal waar bijna tweeduizend mensen aanwezig waren. Behalve de gebruikelijke collectebussen stond bij de uitgang van de kerk ook een grote tafel. Na de dienst verlieten alle bezoekers de kerk en even later was de tafel bezaaid met geld. Deze was, bij wijze van spreken, vol met zilver en goud. Op het moment dat de oude priester met zijn jonge helper dit geld ging tellen, zei hij (met een verwijzing naar Handelingen 3): ‘Kijk eens, jongeman! Vandaag kan Petrus niet meer zeggen: ‘Zilver en goud heb ik niet.’ ‘Ja,’ antwoordde deze, ‘maar helaas kan hij vandaag ook niet meer zeggen: “In de naam van Jezus Christus, sta op en wandel!”’

Met deze uiteenlopende standpunten in ons achterhoofd is het goed te luisteren naar het Woord van God. Wat is de betekenis van genezingswonderen? Waren ze alleen voor de

begintijd van de kerk? Is de medische wetenschap alleen een vooruitgang of ook een verarming? Zijn handoplegging en ziekenzalving niet meer voor deze tijd, of toch wel?

Jezus' wonderen: legitimatie, heil en ontferming

Het Evangelie naar Mattheüs heeft een bijzondere opbouw. Na de Bergrede, waarin de Heiland drie hoofdstukken lang onderwijs heeft gegeven (5-7), volgen een paar hoofdstukken waarin allemaal wonderen beschreven staan. Woord en daad, verkondiging en genezing horen blijkbaar bij elkaar. Mattheüs noemt de samenhang tussen evangelie en genezingen, net voordat de Bergrede begint: 'En Jezus trok rond in heel Galilea, gaf onderwijs in hun synagogen en predikte het Evangelie van het Koninkrijk, en Hij genas elke ziekte en elke kwaal onder het volk.' (4:23) Na de Bergrede en na de beschrijving van de wonderen in hoofdstuk 8 en 9 geeft Mattheüs opnieuw een samenvatting: 'En Jezus trok rond in al de steden en dorpen en gaf onderwijs in hun synagogen, en Hij predikte het Evangelie van het Koninkrijk en genas iedere ziekte en elke kwaal onder het volk.' (9:35)

In de synagoge van Nazareth leest Jezus Jesaja 61: 'De Geest van de Heere is op Mij, omdat Hij Mij gezalfd heeft; Hij heeft Mij gezonden om aan armen het Evangelie te verkondigen, om te genezen die gebroken van hart zijn, om aan gevangenen vrijlating te prediken en aan blinden het gezichtsvermogen, om verslagenen weg te zenden in vrijheid, om het jaar van het welbehagen van de Heere te prediken.' (Lukas 4:18-19) Het jubeljaar is aangebroken: een tijd van vergeving en herstel. Daarom proclameert Hij dat het Koninkrijk Gods gekomen is. Op grond hiervan mag Jezus met koninklijk bevel ziekten bestraffen. Johannes de Doper verwondert zich over het optreden van Jezus en vanuit de gevangenis laat hij vragen of Jezus werkelijk degene is die komen zou. De Heiland legitimeert zich met een verwijzing naar woorden uit Jesaja 35 en 61: 'Ga heen en bericht Johannes wat u hoort en ziet: blinden worden ziende en kreupelen kunnen lopen; melaatsen worden gereinigd en doven kunnen horen; doden worden opgewekt en aan armen wordt het Evangelie verkondigd.' (11:4-5) Blijkbaar is een nieuwe bedeling aangebroken, waarin vergeving en genezing hand in hand gaan.

Om in aanmerking te komen voor genezing verlangt Jezus meer dan eens geloof, het geloof in Hem als de Messias. Soms doet Hij geen wonderen vanwege het ongeloof van de menigte. Wonderen zijn in de evangeliën tekenen van zijn messiaanse waardigheid. Ze verwijzen naar zijn goddelijke afkomst en legitimeren Hem. Toch is het te weinig om de wonderen alleen als legitimatie te zien, ze zijn ook de dragers van de boodschap en in het wonder komt naar voren dat het Koninkrijk Gods aanwezig is. De wonderen, en dus ook de vele genezingswonderen, zijn een wezenlijk onderdeel van de taak die Jezus op aarde had te verrichten. Hij is gekomen om mensen te vergeven en te genezen.

Deze bijzondere daden dienen echter niet alleen om Hem te legitimeren (dat zou alleen maar in de begintijd nodig zijn geweest); ze tonen ook zijn ontferming met mensen. De genezingen zijn ook een onderpand van de eschatologische toekomst waarin ziekte niet meer voorkomt (vgl. Openbaring 21:4 en 22:2).

Drie zieken

In het begin van Mattheüs 8 worden drie zieken genoemd: een melaatse, de verlamde knecht van een Romeinse hoofdman en de schoonmoeder van Petrus. De melaatse wordt genezen ('gereinigd') en moet naar de priester gaan en een offer brengen, overeenkomstig de voorschriften door Mozes gegeven. De Romeinse hoofdman in Kapernaüm vraagt om genezing voor zijn knecht, waarbij het genoeg is als Jezus op afstand zijn machtswoord spreekt. Zo'n groot geloof had Jezus in Israël nog niet ontmoet. Ernstig klinkt de waarschuwing dat velen van oost en west deel zullen hebben aan het Koninkrijk der hemelen, maar dat huidige kinderen van het Koninkrijk buitengeworpen kunnen worden. De knecht

geneest op hetzelfde moment waarop de Heiland spreekt: ‘Het zal u gaan zoals u geloofd hebt.’

De derde zieke is de schoonmoeder van Petrus. Deze discipel was blijkbaar getrouwd. Zijn schoonmoeder lag met koorts op bed. Wanneer Jezus binnenkomt, pakt Hij haar hand en de koorts verlaat haar. Zij ontvangt de kracht om op te staan en vervolgens dient zij Jezus.

Vanwege de samenhang tussen boodschap en genezing is het goed te letten op het tekenkarakter van deze wonderen. Reiniging, levensherstel en genezing hebben ten doel om te leven vanuit het geloof en vervolgens Jezus te dienen. De ‘diakonia’ van de schoonmoeder zal allereerst bestaan hebben uit het verstrekken van eten en drinken, maar in de brede samenhang ligt hierin de algemene oproep om Jezus te dienen. Gezondheid staat niet op zichzelf en is ook niet het hoogste goed voor ons mensen, maar gezondheid behoort erop gericht te zijn ons leven in Gods dienst te besteden.

Demonische machten

Na de drie genezingswonderen geeft Mattheüs aan dat er ’s avonds nog allerlei zieken gebracht worden. Daarbij zijn ook ‘bezetenen’, mensen in wie een boze geest of demon huist. Jezus drijft die geesten uit met zijn woord.

De oorzaak van ziekte blijkt in het Nieuwe Testament vaak van demonische aard te zijn. De boze geesten nemen in meer of mindere mate bezit van iemand. Het kan zijn dat mensen in ernstige zin bezeten zijn, zoals de bezetene in het land van de Gadarenen. (Lukas 8:26-39) Het kan zijn dat iemand in mindere mate occult belast is en toch nog in de synagoge kan komen; het machtswoord van Jezus maakt de sluimerende tegenkrachten openbaar. (Markus 1:23-24)

We kunnen deze beschrijvingen niet afdoen met de veronderstelling dat hier een verouderde kijk op ziekte is. Want in de evangeliën zelf wordt onderscheid gemaakt tussen ‘gewone’ ziekte en ziekte die door boze geesten veroorzaakt wordt. Dat gebeurt ook hier in Mattheüs 8:16. De arts Lukas maakt zowel in zijn evangelie als in het boek Handelingen onderscheid (Lukas 4:40-41 en Handelingen 3:6; 5:16). Het valt eerder te vrezen dat de westerse mens te weinig rekening houdt met deze bovennatuurlijke mogelijkheid.

De genezingen waarbij demonische machten worden uitgedreven, tonen de macht van de Heiland. Laat het waar zijn dat satan de overste van deze wereld is, en wellicht juist in de tijd van het Nieuwe Testament alle tegenkrachten mobiliseert, toch blijkt Jezus’ macht groter te zijn. Die genezingen zijn een voorproef van de toekomst die eens zal komen.

Verwerking

1. Welke verschillen ziet u tussen geneeskunde in de tijd van de Bijbel en in onze tijd?
2. Hoe gaat u om met de medische kunde in geval van ziekte?
3. Met welke doelen deed de Here Jezus genezingswonderen? Gelden die nog steeds?
4. Wat vindt u bij het bidden om genezing van de volgende uitspraak van Luther: ‘Als God ons het zilver van een letterlijke verhoring onthoudt, is het altijd om ons het goud van een betere verhoring te schenken’?

2. Ziekte en genezing in de Bijbel – deel 2

De Knecht draagt de ziekten

In de vorige studie kwam naar voren dat Mattheüs allerlei genezingen door Jezus vermeldt. Nadat dit gebeurd is, citeert Mattheüs een vers uit Jesaja 53 om aan te geven dat de genezingen van Jezus vervulling zijn van een oudtestamentische profetie. Reeds in het begin van het bijbelboek Jesaja worden zonde en overtreding geschetst met het beeld van ziekte. God kastijdt het volk om zijn overtredingen. ‘U gaat gewoon door met uw afvalligheid. Heel het hoofd is ziek, en heel het hart is afgemat. Vanaf de voetzool tot het hoofd toe is er geen gezonde plek aan: wonden en striemen en gapende wonden, niet uitgedrukt, niet verbonden, en niet met olie verzacht,’ staat er in het eerste hoofdstuk van Jesaja. ‘Waarom wilt u nog meer geslagen worden?’ (1:5-6). Tegen deze achtergrond moeten wij Jesaja 53 lezen met zijn schildering van de lijdende Knecht des HEREN. ‘Hij was veracht, de onwaardigste onder de mensen, een Man van smarten, bekend met ziekte, en als iemand voor wie men het gezicht verbergt; Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht. Voorwaar, onze ziekten heeft Hij op Zich genomen, ons leed heeft Hij gedragen.

Wij hielden Hem echter voor een geplaagde, door God geslagen en verdrukt. Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden verbrijzeld. De straf die ons de vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijn striemen is er voor ons genezing gekomen.’ (53: 3-5)

De Knecht draagt de ziekten van het volk. Hoewel op andere plaatsen de Knecht het volk zelf kan zijn of symbool is voor de gelovige rest van het volk, is hier een enkeling bedoeld, die plaatsvervangend straf ondergaat. In het licht van het Nieuwe Testament kan het niemand anders zijn dan Jezus Christus. Hij gaat de weg van vernedering tot de dood toe. Hij gaat de weg naar Golgotha, opdat zondaren verzoening kunnen ontvangen. Die vergeving komt in Jesaja 53 op rijke wijze naar voren en daarvoor worden beelden gebruikt van ziekte en genezing.

Voor ons westerlingen zou het kunnen zijn dat deze beelden louter een vergelijking vormen en dat het eigenlijk alleen om vergeving gaat. Maar voor de Israëliet hoorden deze zaken bij elkaar. Vergeving van zonde en genezing van ziekte zijn tegen de achtergrond van de genoemde tekst uit Jesaja 1 tekenen van de messiaanse heilstijd. Ook lichamelijk en psychisch herstel hoort bij het werk van de Heelmeester. De genezing is niet slechts ‘algemene genade’, maar blijkt gefundeerd in de verzoening. Hoeveel verschil er voor ons ook kan liggen tussen ‘vergeving’ en ‘genezing’, in Jesaja 53 horen ze heel dicht bij elkaar. Daarom kan Petrus dit citaat in zijn eerste brief gebruiken om vergeving te illustreren: ‘Die [Christus] Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout, opdat wij, voor de zonden dood, voor de gerechtigheid zouden leven. Door Zijn striemen bent u genezen’ (2:24), terwijl Mattheüs in ons gedeelte juist lichamelijke genezing bedoelt.

De genezingen in de Evangelieën zijn geen einddoel. Daarom zal Mattheüs het woord ‘opdat’ gebruikt hebben. Andere keren gebruikt hij in zijn Evangelie het woord ‘toen’: Toen werd vervuld. (2:17 en 27:9) Maar hier is de vervulling slechts het begin en wacht er nog een rijkere vervulling in de toekomst.

Jezus was bereid een melaatse aan te raken, waardoor Hij in normale situaties Zelf onrein zou worden. (Leviticus 5:3) Hij was ook bereid het onreine huis van een heidense hoofdman in te gaan, terwijl zijn volksgenoten dat bij een andere gelegenheid niet wilden doen, om niet van de viering van het paasfeest uitgesloten te worden. (Johannes 18:28) Jezus neemt de ziekte en het lijden op Zich. Hij is bereid de weg naar Golgotha te gaan. Daar zal de verzoening plaatsvinden doordat Hij de schuld en de straf op Zich neemt. Hij heeft buiten de poort geleden, ‘opdat zij door de poorten de stad mogen binnengaan’, het nieuwe Jeruzalem. (Openbaring 22:14)

Genezing voor allen?

Jezus geneest veel zieken die tot Hem gebracht worden. Toch lezen we ook dat Hij in een bepaalde plaats geen wonderen kan verrichten of er slechts weinig doet vanwege het ongelooft. (Mattheüs 13:58; Markus 6:5-6)

In de gemeente van Korinthe zijn er vanwege de verkeerde wijze van omgaan met elkaar, in het bijzonder rond het avondmaal, veel zieken en zwakken; zelfs zijn er veel sterfgevallen. (1 Korinthe 11:30) De apostel Paulus laat Trofimius ziek achter te Milete (2 Timotheüs 4:20) en de Filippenzen leven mee met de zieke Epafroditus (2:26). Niet altijd vindt er dus genezing plaats, in ieder geval niet altijd op korte termijn. Timotheüs krijgt de raad wat wijn te gebruiken voor zijn maag en voor zijn veelvuldige kwalen (1 Timotheüs 5:23). We lezen niets over de medische activiteiten van de geneesheer Lukas (Kolossenzen 4:14), maar vermoedelijk heeft Paulus op zijn reizen dankbaar gebruik gemaakt van diens hulp. De volmaakte bedeling is nog niet aangebroken. De genezingen die plaatsvinden zijn tekenen van het rijk Gods, maar nog niet allen worden nu genezen. In die situatie mogen christenen meelevens met hen die ziek zijn en leed hebben te ervaren. (Mattheüs 25:36; 1 Korinthe 12:26)

Relatie Oude Testament/Nieuwe Testament

Reeds in het Oude Testament bleek Gods ontferming in genezing en vergeving. In het Nieuwe Testament komt deze nog rijker naar voren in de komst van Jezus Christus.

Oudtestamentische beloften van de messiaanse heilstijd gaan gedeeltelijk in vervulling. Het Koninkrijk Gods wordt openbaar en de machten van ziekte en dood moeten wijken.

In het Oude Testament behoort gezondheid tot de zegeningen van het verbond. In het Nieuwe Testament is dat niet minder, maar juist meer geworden. Genezingen in het Oude Testament zijn spaarzaam vermeld, maar met de komst van Christus komt een nieuwe bedeling, waarin veel meer genezingen plaatsvinden. Jezus' woorden en daden horen bij elkaar en getuigen van de komst van het Koninkrijk Gods.

Al is het zo dat het Nieuwe Testament in het algemeen meer gericht is op het leven na de dood dan het Oude Testament, toch betekent dat geen spiritualisering van het bestaan, alsof slechts het zielenheil van belang is. Het heil van God richt zich op ziel én lichaam. Christus is gekomen om verzoening te doen voor de zonde en zo vergeving te kunnen schenken, maar die verzoening komt ook in genezingen naar voren.

Er is dus een duidelijke continuïteit tussen Oude Testament en Nieuwe Testament ten aanzien van genezing, waarbij het Nieuwe Testament zelfs veel verder gaat. Gelet op de opdracht aan de discipelen en aan de volgelingen van Jezus in het algemeen (Markus 6:13; Lukas 10:17; Markus 16:17-18), is er weinig reden aan te nemen dat de genezingen beperkt worden tot de begintijd van de kerk; eerder dat hier sprake is van een blijvende opdracht. De kerk mag in deze wereld staan als getuige van een levende Heiland aan de rechterhand van de Vader. Hij heeft niet slechts tijdens zijn verblijf op aarde wonderen verricht, maar gaat hiermee door. (Handelingen 1:1-2) Al geneest niet iedereen, ook niet iedere gelovige, toch blijven er tekenen van de verhoogde Christus.

De arts

In het apocriefe geschrift Jezus Sirach (2^e eeuw voor Christus) staat het volgende gedicht:

'Eer een arts, want je hebt hem nodig,
ook hij is door de Heer geschapen,
en hoewel genezing van de Allerhoogste komt,
wordt hij door de koning beloond.
Een arts wordt om zijn kennis geëerd,

hij wordt door aanzienlijken bewonderd.
Door de Heer brengt de aarde geneeskrachtige kruiden voort,
een verstandig mens versmaadt ze niet. [...]
Daarmee geneest hij en neemt hij de pijn weg,
de apotheker maakt er een balsem van.
Het werk van de Heer kent geen einde,
Hij brengt genezing op de aarde.
Mijn kind, negeer je ziekte niet,
maar bid tot de Heer, dan zal Hij je genezen.
Bega geen misstappen, handel rechtschapen,
reinig je van elke zonde.’
(38:1-8, NBV)

Verwerking

1. Waarom citeert Mattheüs uit Jesaja 53?
2. In Johannes 5:1-9 staat dat Jezus een man die al 38 jaar ziek was, genas. De meeste mensen in de zalen van Bethesda liet Hij ziek liggen. Wat vindt u daarvan?
3. Wat spreekt u aan in het gedicht van Jezus Sirach? En wat spreekt u niet aan?
4. Als je al die zieken en ellendigen in deze wereld ziet, is God dan liefde? Helpt het u bij de beantwoording van deze vraag als u let op het werk van de Knecht des HEREN?

3. Handoplegging – deel 1

En hen die geloofd zullen hebben, zullen deze tekenen volgen: in Mijn Naam zullen zij demonen uitdrijven; in vreemde talen zullen zij spreken; slangen zullen zij oppakken; en als zij iets dodelijks zullen drinken, zal het hen beslist niet schaden; op zieken zullen zij de handen leggen en zij zullen gezond worden. (Markus 16:17-18)

Laten wij daarom het eerste onderwijs met betrekking tot Christus laten rusten, en doorgaan tot de volmaaktheid, zonder opnieuw het fundament te leggen van bekering van dode werken en van geloof in God, van de leer van de dopen, van de handoplegging, van de opstanding van de doden en van het eeuwig oordeel. (Hebreeën 6:1-2)

Fundamenteel

Het grote belang van de handoplegging komt naar voren in de boven geciteerde verzen uit Hebreeën 6. Blijkbaar behoort de oplegging van de handen tot het fundamentele christelijke onderwijs (in 5:12-13 wordt ‘melk’ voor ‘een kind’ genoemd in plaats van ‘vast voedsel’ voor volwassenen). Wanneer mensen die tot het christendom over willen gaan onderwezen worden, moet er eerst gesproken worden over het geloof, over de doop en over de opstanding der doden. Ook de oplegging van de handen hoort bij dit fundamentele onderwijs. Omdat het avondmaal hier niet genoemd wordt, zijn de genoemde zes punten waarschijnlijk de hoofdinhoud van het onderwijs aan de catechisanten die zich willen laten dopen. Wie de hedendaagse catechisatieboekjes bestudeert, merkt op dit punt een groot verschil.

Oude Testament

In het Oude Testament vindt er handoplegging plaats op Grote Verzoendag. De hogepriester legt de zonden van het volk als het ware op de bok die weggezonden wordt. (Leviticus 16:21) De handoplegging is verbonden met diverse offers: de offeraar legt zijn hand(en) op de kop van het dier. De handoplegging houdt hier de overdracht van schuld in.

Diverse keren lezen wij dat vaders hun (klein)kinderen zegenen. Dit zal gewoonlijk onder handoplegging hebben plaatsgevonden. (Genesis 27:27,39; 48:14-20) De levieten ontvangen hun aanstelling onder handoplegging. (Numeri 8:10) Jozua wordt op deze wijze de opvolger van Mozes. (Numeri 27:18-20)

Het Oude Testament maakt geen melding van genezing door handoplegging. Eén keer wordt dit wel gesuggereerd in de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament. De melaatse Naäman is niet te spreken over de behandeling door Elisa en roept uit: ‘Zie, ik zei bij mijzelf: Hij zal vast en zeker naar buiten komen, voor mij gaan staan, de Naam van de HEERE, zijn God, aanroepen, zijn hand over de plaats strijken en de melaatsheid wegnemen.’ (2 Koningen 5:11) Vermoedelijk bedoelt Naäman hier het magische ‘strijken’. De Griekse vertaling heeft hier: ‘en zijn hand op de plaats leggen’. Vanuit het Hebreeuws is deze vertaling echter niet mogelijk. De herinterpretatie geeft aan dat genezing door handoplegging voor de vertalers van de Septuaginta (tweede eeuw v.Chr.?) een bekend verschijnsel was.

Ook kan hier genoemd worden het Genesis Apocryphon dat in Qumran gevonden is (uit de eerste eeuw voor of na Christus). Daarin wordt de geschiedenis van Abraham naverteld. Er is bijvoorbeeld aan toegevoegd hoe Abraham Farao van een ziekte geneest (vgl. Genesis 12): ‘En ik bad voor [zijn genezing] en legde mijn handen op zijn hoofd, en de plaag werd van hem weggenomen [en de boze geest uit hem] weggedreven en hij werd genezen.’ Ook hier komen we genezing onder handoplegging tegen; waarschijnlijk werd deze toegepast door de Essenen.

Nieuwe Testament

Uit het Nieuwe Testament blijkt dat de handoplegging vaak plaatsvond. Daarbij kunnen de volgende situaties onderscheiden worden:

1) Ouders brengen hun kinderen naar Jezus (zoals ze ook naar rabbi's gingen) om hen te laten zegenen. In Mattheüs 19:13 staat: 'opdat Hij de handen op hen zou leggen en zou bidden.'

2) Door handoplegging kunnen mensen een vervulling met de heilige Geest ervaren. De inwoners van Samaria ontvangen op deze wijze de heilige Geest, nadat zij gedoopt zijn. (Handelingen 8:17) Een soortgelijke geschiedenis staat vermeld van discipelen te Efeze. (19:6) Ananias gaat naar Saulus van Tarsus om hem de handen op te leggen, opdat hij weer ging zien en met de heilige Geest vervuld zou worden. (9:17)

Sommige uitleggers verklaren de bovengenoemde tekst uit Hebrëen 6 dan ook zo, dat dopen en handoplegging bij elkaar horen: de gewone doop vindt plaats in het water; door de handoplegging vindt de doop met de heilige Geest plaats. Hier zie je al iets van wat later mogelijk bleek: dat de doop later in twee fasen (doop en confirmatie) uiteen zou vallen.

F. Delitzsch schrijft in zijn commentaar op de Hebrëenbrief op bewogen wijze over deze zaak: 'Het is en blijft een eerste vereiste voor de vernieuwing van de kerk dat de confirmatie weer in de rechte aanvullende verhouding tot de doop gezet wordt en dat de handoplegging begrepen wordt als een middel tot mededeling van de gave van de heilige Geest, welke de Kerk schenken kan op grond van het feit dat ze het Lichaam van Christus is en ze de volheid van zijn Geest in zich heeft wonen.'

3) In sommige gevallen gaat het ontvangen van de heilige Geest gepaard met het spreken in tongen en profeteren. Waar de heilige Geest komt, brengt Hij gaven mee. Het is daarom niet verwonderlijk dat we meer dan eens lezen dat handoplegging plaatsvindt om geestelijke gaven mee te delen. Timotheüs mag de gave niet veronachtzamen die hem krachtens een profetenwoord geschonken is onder handoplegging van de gezamenlijke oudsten. (1 Timotheüs 4:14) Paulus vermaant hem de gave Gods aan te wakkeren die door zijn handoplegging in hem is. (2 Timotheüs 1:6)

4) De gaven die de heilige Geest geeft, zijn bedoeld voor opbouw van de gemeente. De ambtsdragers hebben deze gaven nodig om op de juiste wijze hun werk te doen. In Handelingen 6:6 worden diakenen in de gemeente te Jeruzalem aangesteld onder handoplegging. Vers 14:23 wordt meestal vertaald als dat de ouderlingen aangewezen werden, maar het verdient ernstige overweging om hier aan aanstellen onder handoplegging te denken. De reeds genoemde handoplegging bij Timotheüs zal waarschijnlijk bij zijn aanstelling hebben plaatsgevonden. In 1 Timotheüs 5:22 staat de waarschuwing om mensen niet overhaast de handen op te leggen. Waarschijnlijk wordt bedoeld dat mensen niet te snel in een ambt bevestigd mogen worden.

Calvijn was erg terughoudend met handoplegging, maar komt tot de conclusie: 'Het staat vast dat de apostelen, wanneer zij iemand tot de dienst ordeneerden, geen andere ceremonie gebruikt hebben dan de oplegging der handen (...). Zo plachten zij de herders en leraars, ook de diakenen te wijden. En ofschoon er geen enkel bepaald bevel bestaat over de oplegging der handen, moet toch, daar we zien dat ze bij de apostelen voortdurend in gebruik geweest is, die nauwkeurige inachtneming door hen ons zijn als een gebod.' (*Inst. IV, 3,16*)

De eerste editie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis had in artikel 31 staan: 'De dienaers, ouderlingen ende diakens, in haren dienst moeten door wettighe verkiesinghe vercoren worden, met aenroepinghe des Naems Gods, ende keurstemmen der kercken; daerna

met oplegginghe der handen in haren dienst bevesticht worden, ghelijck als ons sulcx Gods woort leert.' In latere edities is de handoplegging weggelaten.

In de laatste decennia staan veel kerken de handoplegging ook bij de bevestiging in het ambt van diaken en ouderling toe.

5) De gaven van de Geest zijn ook nodig voor zendelingen. In Handelingen 13:3 staat dat Paulus en Barnabas na vasten, gebed en handoplegging uitgezonden worden.

6) De handoplegging ter genezing komt vaak voor. Jezus geneest op deze wijze een blinde te Bethsaïda. (Markus 8:23,25) Lukas 4 sluit af met de mededeling: 'Toen de zon onderging, brachten allen die zieken hadden, door allerlei kwalen gekweld, deze zieken bij Hem; en Hij legde ieder van hen de handen op en genas hen.' (vs. 40) Jezus' handoplegging bewerkt ook uitdrijving van demonen, want het volgende vers vermeldt: 'Ook gingen er van velen demonen uit.' Op deze wijze verlost Hij ook een vrouw die achttien jaar door de satan gebonden was en daardoor geheel verkromd was. (Lukas 13:10-17) Allerlei mensen komen tot Jezus en vragen of Hij zieken door handoplegging wil genezen. (Markus 5:23; 7:32) Ook al doet Jezus het niet altijd zo - want Hij is niet aan dit middel gebonden - dan toch blijkt uit de vraag dat Hij het vaak zo deed.

Genezing door handoplegging is een van de tekenen die de gelovigen zullen volgen bij de verspreiding van het Evangelie: 'op zieken zullen zij de handen leggen en zij zullen gezond worden.' (Markus 16:18) Volgens vers 20 was dit inderdaad het geval.

In Handelingen 9 mag Ananias Saulus de handen opleggen ter genezing van diens blindheid. (vs. 12,17) Paulus geneest op deze wijze de vader van Publius op het eiland Malta. (28:8)

Jakobus 5

De handoplegging ter genezing wordt niet direct in Jakobus 5 genoemd, maar volgens veel auteurs wordt deze verondersteld in vers 14. In de NBG-vertaling 1951 wordt terecht 'bidden over iemand' vertaald in plaats van 'bidden voor iemand' (Herziene Statenvertaling). Naar alle waarschijnlijkheid betekent de uitdrukking dat de oudsten bidden onder handoplegging. Eventueel kan ook vertaald worden met 'bidden in de richting van' of 'in bijzijn van'.

Het is niet mogelijk op taalkundige gronden tot een beslissing te komen. Voor gebed onder handoplegging pleit dat men in het jodendom bidden met handoplegging gewend was, zowel bij genezing als bij bevestiging in een ambt. De handoplegging komt herhaaldelijk terug bij genezingen door Jezus en de apostelen. In de allereerste keer dat dit vers geciteerd wordt in de ons bekende vroegchristelijke literatuur wordt het uitgelegd als bidden onder handoplegging. In de kerkgeschiedenis blijkt steeds weer dat de zalving bij de doop en de ziekenzalving met handoplegging gepaard gingen.

Verwerking

1. In welke situaties vindt bij u in de gemeente handoplegging plaats?
2. Waarom wordt 'handoplegging' in Hebrëen 6 gerekend tot het fundament van het geloof?
3. Wat is het verschil tussen gebed met/zonder handoplegging?
4. Mogen alleen ambtsdragers of ook 'gewone' gemeenteleden met anderen bidden onder handoplegging? Waarom wel/niet?
5. Waarom waren de reformatoren zo terughoudend over de handoplegging?

4. Handoplegging – deel 2

In het jodendom en de oudste kerkgeschiedenis

In het jodendom en de vroegchristelijke kerk kende men ook nog andere situaties waarin handoplegging plaatsvond:

7) In het jodendom zegenen ouders hun kinderen op vrijdagavond, bij het aanbreken van de sabbat. De ouders leggen hun beide handen op de hoofden van de jongens en zeggen: ‘Moge God u maken als Efraïm en als Manasse.’ (Genesis 48:20) En bij de zegening van de meisjes zeggen zij: ‘Moge God u maken als de aartsmoeders Sara, Rebekka, Rachel en Lea!’ Hieraan kunnen nog eigen woorden toegevoegd worden en velen sluiten af met de priesterzegen uit Numeri 6.

8) Bij punt 2 werd reeds een mogelijke samenhang van handoplegging en doop genoemd. In de vroegchristelijke kerk wordt deze nadrukkelijk genoemd. Zo schrijft Tertullianus: ‘Na de doop worden de handen opgelegd, terwijl men al zegenend de heilige Geest aanroept en Hem uitnodigt; dan daalt de heilige Geest met graagte van de Vader neer in de lichamen, die gereinigd en gezegend zijn.’ En: ‘In de doop ontvangen wij de heilige Geest niet, maar worden wij, door het doopwater gereinigd zijnde, onder de hand van de dienaar geestelijk bereid gemaakt voor de heilige Geest.’

Urbanus I schrijft in het jaar 225: ‘Alle gelovige mensen behoren de heilige Geest te ontvangen door handoplegging van de oudsten na de doop.’

Een andere betekenis van de handoplegging bij de doop ligt op het terrein van het exorcisme. De catechumenen moeten onder de hand van de priester belijden dat men de duivel en zijn legerscharen heeft afgezworen.

9) Bij geloofsbelijdenis vond ook handoplegging plaats. In de vroegchristelijke kerk vertrokken catechumenen pas nadat speciaal voor hen gebeden was, waarbij ieder de handen opgelegd kreeg.

Luther, Melancton en Bucer handhaafden bij de confirmatie als afsluiting van de catechese de zegen als kerkelijke handeling van Godswege. Calvijn wijst het rooms-katholieke vormsel af, omdat hij daarin een onderwaardering van de doop ziet, maar na afwijzing van het misbruik beveelt hij het goede gebruik van de handoplegging aan: ‘Zulk een oplegging der handen dus, die eenvoudig als zegening geschiedt, prijs ik, en ik zou wel willen dat ze tegenwoordig in haar zuiver gebruik hersteld werd.’ (*Inst. IV*, 19,4).

Bucer

Bucer gaat in zijn *Korte Catechismus* van 1543 uitvoerig in op de achtergrond en praktijk van de confirmatie. De leerling (L) vraagt en de catecheet (C) antwoordt.

L. Hoe moet men door de kerk in het geloof en het verbond des Heren bevestigd worden?

C. Met gemeenschappelijke zegen en voorbede van de kerk en met handoplegging.

L. Waarop grondt men dit?

C. Daarop dat wij van de Here Jezus lezen: Laat de kinderen tot Mij komen, enz.

L. Wat beduidt het teken van de handoplegging?

C. Dat de kinderen daarmee onder de genadige hand van God, de Almachtige, aangenomen en hen daarmee zijn bescherming, hoede en zalige geleiding beloofd en verzekerd worden.

L. Wie moet de kinderen de hand opleggen en hen zegenen?

C. De geordende dienaren van de kerk namens de hele gemeente te midden waarvan dit alles gebeuren moet.

L. De Here heeft ons het gebruik van dit teken toch niet bevolen?

C. Omdat Hijzelf echter en zijn heilige apostelen dit teken wel gebruikt hebben, past het ons ook dit in zijn Naam toe te passen. En de Here zelf wil met zijn Geest en werk erbij zijn en zulke kinderen in zijn Rijk genadig bevestigen, zoals de kerk Hem op grond van het Woord daarom vraagt.'

10) In de protestantse kerken komt de handoplegging als zegening het meest duidelijk naar voren bij de huwelijksbevestiging en -inzegening. Dit is opvallend, omdat hier in de Bijbel niet rechtstreeks over gesproken wordt. Het bruidspaar ontvangt de oplegging der handen ter verzekering van Christus' aanwezigheid in hun leven.

11) De handoplegging komt ook voor bij het uitspreken van de vergeving van zonden na belijdenis van zonden.

Betekenis

De handoplegging verwijst naar de ontmoeting van Christus, de meerdere, die geeft, en de mens, de mindere, die ontvangen mag. Voortdurend treft ons bij de handoplegging de verbinding met het gebed. Daarin ligt geen verzwakking van de betekenis van de handoplegging alsof deze niet meer zou zijn dan een symbolisch gebaar bij een vraag. Integendeel, de oudste gemeente heeft het gebed als een reëel gebeuren gezien, het werd uitgesproken in de overtuiging dat men reeds had ontvangen. (Markus 11:24)

De handoplegging en zalving mogen met autoriteit van Godswege plaatsvinden. Ze gaan uit van een volmacht. Dit is anders dan het gebed, dat immers een vragen aan God is. De handoplegging is principieel iets anders dan het strijken (magnetiseren) en ook niet iets magisch. De handoplegging werkt niet automatisch, maar kan slechts vanuit het geloof op de juiste wijze plaatsvinden. De Geest is niet afhankelijk van deze vorm, zoals uit het Nieuwe Testament blijkt, waar sommige gelovigen op een directe wijze de heilige Geest ontvangen en andere na handoplegging.

De reformatie heeft zich verzet tegen het uiterlijke formalisme waarmee in de rooms-katholieke kerk deze en andere handelingen verricht zijn, zonder uitleg in de landstaal. Als reactie daarop zijn waardevolle zaken verloren gegaan. Hoeveel begrip we daar ook voor kunnen hebben in een tijd van felle tegenstellingen, nu wij in een geheel andere tijd leven, is het goed om te zoeken naar het oorspronkelijk bedoelde gebruik. Het misbruik heft immers het goede gebruik niet op.

Irenaeus

Irenaeus is geboren in Klein-Azië en later in Frankrijk bisschop geworden. Hij schreef een boek *Tegen de ketterijen* (rond 180). Daarin geeft hij een goede indruk van wat er in zijn tijd gebeurt: 'De Here is gekomen als de arts van allen. Daarom hebben ook zijn [= Christus'] ware discipelen genade van Hem ontvangen om wonderen te doen in zijn naam; zij maken anderen gelukkig met de gave, die een ieder van Hem heeft ontvangen. Sommigen van hen drijven werkelijk demonen uit, zodat degenen die op deze wijze bevrijd zijn van de boze geesten vaak gaan geloven in Christus en zich aansluiten bij de Kerk. Sommigen hebben voorkennis van dingen die gaan gebeuren, en visioenen en profetische taal. Anderen genezen de zieken door hun de handen op te leggen, waardoor zij gezond worden. Meer nog, zoals ik reeds eerder gezegd heb: zelfs doden zijn opgewekt geworden en vele jaren bij ons gebleven. En waarom zou ik nog meer zeggen? Het is niet mogelijk alle gaven op te sommen die de door de gehele bewoonde wereld verstrooide Kerk ontvangen heeft van God, in de naam van Jezus Christus, die gekruisigd was onder Pontius Pilatus. Zij wendt die gaven dagelijks aan tot heil van de heidenen, terwijl zij niemand misleidt en van niemand enige geldelijke beloning aanneemt. Want wat zij van God om niet ontvangen heeft, geeft zij om niet.'

Chrysostomus

Johannes Chrysostomus, bisschop van Constantinopel, getuigt in de verhandelingen die hij in 386/387 in Antiochië hield, van de kracht van het gebed. Men heeft de koning brandend van koorts in zijn bed zien liggen en alle kennis en kunde bleek vergeefs. ‘Maar laat er iemand binnenkomen die tot God kan spreken, laat hij alleen maar dat lichaam dat daar uitgestrekt neerligt aanraken en voor hem een waarachtig gebed doen, en hij jaagt heel de ziekte op de vlucht. Hetgeen noch de rijkdom vermocht, noch de menigte van dienaren, noch de wetenschap van kundige mensen, noch de praal van het koningschap, bereikt het gebed van een enkel mens, dikwijls arm en behoeftig (...). De kracht van het gebed heeft de demonen verjaagd, de poorten van de hemel geopend, de banden des doods verbroken, de ziekten verjaagd.’

Augustinus

De grote kerkvader Augustinus (354-430), bisschop van Hippo in het noorden van Afrika, heeft aan het eind van zijn leven veel genezingswonderen meegemaakt. Zijn biograaf Possidius vertelt hoe Augustinus onder tranen bad voor enige bezetenen en dat die ook werden bevrijd. Ook kwam een man met een zieke vriend en vroeg of Augustinus (die toen ernstig ziek was) zijn hand op hem wilde leggen, opdat hij genezen zou worden. Augustinus gaf ten antwoord, dat hij, als hij die macht had, die eerst op zichzelf zou toepassen. Daarop verklaarde de bezoeker dat hij een visioen had gekregen waarin de woorden gesproken werden: ‘Ga naar bisschop Augustinus, opdat hij zijn hand op hem mag leggen en hij zal genezen worden.’ Toen Augustinus dit hoorde, gehoorzaamde hij en onmiddellijk werd de zieke genezen.

Verwerking

1. Vindt u handoplegging bij geloofsbelijdenis en bij de bevestiging van ouderlingen en diakenen wenselijk? Waarom?
2. Wat vindt u van de waarschuwing van Paulus om mensen niet overhaast de handen op te leggen? (1 Timotheüs 5:22) Wat betekent dat voor ons?
3. Kent u ouders die hun kinderen zegenen? En wat vindt u daarvan?
4. Hoe staat u er tegenover om met een ander onder handoplegging te bidden? Waarom?

5. Ziekenzalving – deel 1

En toen zij weggegaan waren, predikten zij dat men zich moest bekeren. En zij dreven veel demonen uit en zalfden veel zieken met olie en maakten hen gezond. (Markus 6:12-13)

Is iemand onder u ziek? Laat hij dan de ouderlingen van de gemeente bij zich roepen en laten die voor hem bidden en hem met olie zalven in de Naam van de Heere. (Jakobus 5:14)

Markus 6

Markus beschrijft Jezus als de Messias, de Gezalfde op wie de Geest rust. (1:10) De Heiland geneest veel zieken en drijft de boze geesten uit. (1:34) Nadat Hij discipelen geroepen heeft Hem te volgen (3:13-19), geeft Hij ze opdracht twee aan twee het land door te trekken. Daarbij krijgen zij macht over de onreine geesten. (6:7) Zij dragen de volle autoriteit van hun zender. Jezus geeft hun de kracht van het Koninkrijk Gods. Ze mogen doen wat Jezus Zelf doet: genezen, geesten uitwerpen, berouw en vergeving prediken. Als de mensen de boodschap verwerpen moeten de discipelen het stof van hun voeten schudden, tot een getuigenis. (vs. 11) De aanvaarding of verwerping van hun boodschap staat gelijk met dezelfde houding ten aanzien van Christus.

Na deze opdracht komt een kort verslag: ‘En toen zij weggegaan waren, predikten zij dat men zich moest bekeren. En zij dreven veel demonen uit en zalfden veel zieken met olie en maakten hen gezond.’ (vs. 12-13)

We lezen niet dat Jezus Zelf ooit olie gebruikte in een genezing, maar dat hoeft niet uitgesloten te worden, want Hij gebruikte een veelheid aan middelen. We mogen aannemen dat Hij de discipelen heeft onderwezen hoe zij genezingen moesten verrichten en de zalving met olie zal op zijn onderwijs terug te voeren zijn.

Jakobus 5:13-16

Aan het slot van zijn brief stelt Jakobus drie situaties aan de orde. In alle drie de gevallen geeft hij aan wat dan te doen is.

1. ‘Is iemand onder u in lijden? Laat hij bidden.
2. Heeft iemand goede moed? Laat hij lofzingen.
3. Is iemand onder u ziek? Laat hij dan de ouderlingen van de gemeente bij zich roepen en laten die voor hem bidden en hem met olie zalven in de Naam van de Heere.’

Vervolgens staan in vers 15 drie beloften, die alle met ‘en’ beginnen:

- a. ‘En het gelovig gebed zal de zieke behouden
- b. en de Heere zal hem weer oprichten.
- c. En als hij zonden gedaan heeft, zal hem dat vergeven worden.’

Daarna komt een toelichtende samenvatting in vers 16a: ‘Belijd elkaar de overtredingen en bid voor elkaar, opdat u gezond wordt.’ Het centrale thema van deze verzen staat in vers 16b: ‘Een krachtig gebed van een rechtvaardige brengt veel tot stand.’ Daarna wordt dit geïllustreerd met Elia’s gebed om droogte en zijn gebed om regen.

In geval van ziekte mag iemand ‘de oudsten/ouderlingen’ roepen voor gebed en zalving met olie. Een zieke mag vragen of de officiële vertegenwoordigers van de plaatselijke gemeente komen en in die hoedanigheid met hem bidden. Dit is de derde keer in de brief dat ‘onder u’ gebruikt wordt. (3:13; 4:1; 5:13,14,19) Het gaat dus om een situatie in de gemeente. J. van Bruggen heeft echter in *Ambten in de apostolische tijd* een andere opvatting verdedigd. L. Floor sluit zich in zijn commentaar op Jakobus (CNT) daarbij aan. Volgens hen wordt met ‘de oudsten’ een groep mensen bedoeld die in Jeruzalem een bijzondere positie innam. Deze groep had het leven van Jezus meegemaakt en volgde Hem al vóór Pinksteren. Te denken valt

aan de 120 mensen van Handelingen 1:15. Jakobus zal deze oudsten in Jeruzalem bedoelen en niet de plaatselijk gekozen ouderlingen. Tegen deze opvatting zijn echter veel bezwaren aan te voeren; het is veel aannemelijker dat plaatselijke oudsten bedoeld zijn. In de kerkgeschiedenis (zie onder) blijkt de zalving een grote plaats te hebben ingenomen in de loop der tijd. Het recht tot zalven is nooit beperkt geweest tot de ooggetuigen.

Dat in Markus 16 de olie niet meer genoemd wordt, maar wel het opleggen van de handen ter genezing van ziekte, kan zijn omdat de handoplegging vaker plaatsvond, maar uit de beknoptheid van de formulering mag niet geconcludeerd worden dat van zalving met olie toen geen sprake meer was.

Naam des Heren

De zalving vindt plaats ‘in de naam des Heren’. Het is waarschijnlijk dat hiermee de naam van Jezus bedoeld wordt. Uit teksten als Markus 9:38, 16:17, Handelingen 3:6 en 19:13 blijkt dat volgelingen genezingswonderen verrichten in de naam van de Here Jezus. De uitdrukking ‘in de naam van’ iemand betekent: met het gezag of de autoriteit van iemand. Uit Handelingen 1:1, 3:16 en 4:10 blijkt dat de verhoogde Christus deze wonderen verricht. We kunnen daarom ook toevoegen dat hier bedoeld wordt: in zijn tegenwoordigheid en door zijn kracht. De zalving in de naam des Heren betekent ook dat de vergeving en genezing slechts kunnen plaatsvinden op grond van het offer op Golgotha.

Soort ziekte

De rooms-katholieke kerk vatte deze tekst vroeger zo op, dat een doodzieke of stervende bedoeld werd. De tekst geeft dit niet aan. Wel is de persoon die Jakobus op het oog heeft ernstig ziek, want hij is niet in staat naar de ouderlingen te gaan, maar zij moeten naar hem komen. Het woord voor ‘ziek’ in vers 14 is neutraal. Soms wordt het in het Nieuwe Testament gebruikt voor een dodelijke ziekte, maar het kan ook een ruimere betekenis hebben: zwak zijn, ziek zijn.

Het woord voor ‘behouden’ (of ‘redden’) in vers 15 impliceert herstel van een serieuze (maar niet noodzakelijk dodelijke) ziekte. Het is ook het gewone woord voor redding in een puur geestelijke betekenis: zalig worden. Jakobus gebruikt het in die laatste betekenis maar liefst vier keer: 1:21; 2:14; 4:12; 5:20.

Het woord voor zieke in vers 15 is veel sterker. De fundamentele betekenis is hier: fysieke uitputting of zwakte, maar het woord werd volop gebruikt voor: ziek buiten hoop, wegwijnen; zelfs kan het ‘dood’ betekenen. De oorzaak van krachteloosheid kan zowel fysiek als psychisch zijn.

Het woord ‘oprichten’ in vers 15 is eveneens tweeduidig. Het kan eenvoudig betekenen ‘oprichten van het ziekbed’ (Markus 1:31), maar het woord wordt ook gebruikt voor opstanding uit de dood.

Er is daarom een opmerkelijke ambivalentie in de belofte. Die kan betekenen, en daarvoor pleit de directe context: het gelovig gebed zal de zieke man genezen en de Here zal hem herstellen. Maar de uitdrukkingen op zich kunnen ook betekenen: het gelovig gebed zal de dodelijk zieke/dode man de zaligheid geven en de Here zal hem uit de dood opwekken.

Vanuit het verband verdient de eerste opvatting de voorkeur. Maar we kunnen ons afvragen of de auteur niet bewust een dubbelzinnigheid heeft aangebracht. De gewone verwachting mag genezing zijn. Maar het is goed denkbaar dat Jakobus situaties heeft meegemaakt waarin geen lichamelijke genezing plaatsvond en dat de patiënt stierf. In dat geval mag volkomen genezing door de dood heen verwacht worden.

Samenvattend kunnen we zeggen dat ernstige lichamelijke ziekten bedoeld zijn. De formuleringen zijn echter zodanig algemeen dat geen afgebakende groep ziekten bedoeld wordt en dat ook psychische nood inbegrepen kan zijn.

Zalfolie

De rabbijnen bevalen olijfolie aan ter bestrijding van spierpijn, huidaandoeningen, hoofdpijn en wonden. In Lukas 10:34 gebruikt de barmhartige Samaritaan olie en wijn ter verzachting van de wonden. Het gebruik van olie is als zodanig niet bovennatuurlijk, hoewel de gebruiker ook gebeden kan hebben om Gods zegen over de behandeling. Veel exegeten gaan uit van de betekenis die olie had als geneesmiddel en zien dan in het gebruik door de discipelen een verwijzing naar medicijnen die door God gezegend worden.

In het 18^e-eeuwse verzamelwerk van Patrik, Polus en Wels staat echter een andere mening (bij Markus 6:13): Deze handeling is door Christus bevolen als een uiterlijk teken van de genezing, maar niet als een geneesmiddel, want ‘anders zou er geen wonderwerk in geweest zijn’. Olie is geen algemeen geneesmiddel, en de apostelen waren door Christus niet onderwezen in de ‘geneeskunst’, maar met buitengewone gaven toegerust om lichamelijke ziekte te genezen. Waarom dan dit teken? Het kan ten eerste betekend hebben dat zij gezonden waren door Christus de Gezalfde. Ten tweede kan het een zinnebeeld geweest zijn van de genade van de Heilige Geest, die dikwijls vergeleken wordt met olie. En ten derde kan het verwezen hebben naar het evangelie, dat licht en vreugde aanbrengt, genezing en vertroosting.

Om goed te kunnen kiezen uit de genoemde mogelijkheden, is het nodig na te gaan hoe olie in de eerste eeuw functioneerde. Dan valt op dat olie alleen voor uitwendig gebruik was en geen geneesmiddel in geval van ernstige ziekte. De huid werd ingewreven met olie en wonden werden op die manier verzacht. In geval van keelpijn kon de olie ook worden ingenomen. Als olie een geneesmiddel was, waarom zouden de ouderlingen die moeten toedienen? Dat konden familieleden toch ook doen?

We doen er beter aan de godsdienstige achtergrond van olie na te gaan. In Leviticus 14 staat dat een genezen melaatse naar de priester moest gaan. De priester strijkt eerst bloed, dan olie op bepaalde lichaamsdelen. Er vindt verzoening plaats door het offer en de genezen persoon mag weer functioneren binnen de samenleving. Het bloed zal symbool zijn van de verzoening en de olie is mogelijk teken van toewijding en heiliging.

Leviticus 21 gaat over de zalving van priesters. Deze zalving met olie zette de ontvanger apart van de omstandigheden van het dagelijkse leven door een speciale relatie met God: ‘...de wijding van de zalfolie van zijn God is op hem.’ (vs. 12) Ook bij de zalving van koningen kunnen we denken aan deze betekenis van de olie: apart zetten tot een bepaalde dienst. Toch valt er meer te zeggen, want bepaalde gedeelten verbinden olie direct met de bovennatuurlijke werking van de Geest. In 1 Samuel 10:6 wordt Saul met olie gezalfd (vs. 1) en de Geest des Heren komt over hem (vs. 6). 1 Samuel 16:13 maakt duidelijk dat de Geest des Heren op David was vanaf het moment van zalving. In 2 Samuel 23:2 wordt ‘de gezalfde door de God van Jakob’ (vs. 1) verduidelijkt met de woorden: ‘De Geest van de HEERE heeft door mij gesproken.’ Die samenhang komt ook naar voren in Jesaja 61:1 ‘De Geest van de Heere HEERE is op Mij, omdat de HEERE Mij gezalfd heeft.’ Waarschijnlijk is het woord zalving hier figuurlijk gebruikt. In ieder geval wordt de gave van de Geest verbonden met de zalving. In Zacharia 4:2-6, in het vijfde nachtgezicht dat handelt over een kandelaar met olijfbomen, geldt de olie als symbool van de Geest. Naast deze godsdienstige betekenis van zalven komen we in het Oude Testament regelmatig olie tegen voor lichaamsverzorging. (Psalm 23:5) Zalving kan een teken zijn van vreugde (Psalm 23:5), waarvan men zich onthoudt in dagen van rouw. (2 Samuel 12:20; 14:2)

Samengevat: in godsdienstig opzicht betekent de zalving in het Oude Testament een toewijding aan God, waarbij men soms een speciale opdracht ontvangt of een aanstelling in

een ambt. Olie is een symbool van de inwoning of kracht van de Geest des Heren. In algemene zin is olie een bron van vitaliteit en leven.

Verwerking

1. Kent u in uw omgeving een gemeente waar de ziekenzalving in praktijk wordt gebracht? Wat vindt u daarin goed? En wat vindt u daarin bedenkelijk?
2. Uit de kerkgeschiedenis blijkt dat de vroege kerk in de eerste duizend jaar de zalving in praktijk gebracht heeft. Langzamerhand ontstond steeds meer misbruik. Is een goed gebruik volgens u mogelijk?
3. De reformatoren leefden in een tijd waarin veel nadruk werd gelegd op uiterlijke handelingen, terwijl er geen uitleg gegeven werd. Het Latijn konden de gewone mensen niet begrijpen. De reformatoren (vooral Calvijn) hebben veel rituelen en symbolen afgeschaft en alle nadruk gelegd op de Woordverkondiging. Zijn rituelen en symbolen volgens u zinvol?
4. Wat kunnen rituelen en symbolen betekenen voor kinderen, verstandelijk gehandicapten en vele andere mensen?

6. Ziekenzalving – deel 2

Zalving in het Nieuwe Testament

Op grond van de oudtestamentische achtergrond die in de vorige studie behandeld is, dient in Jakobus 5 de zalving met olie opgevat te worden als symbool van toewijding van de zieke aan God en aan het werk van de heilige Geest. Daarbij is het de heilige Geest die genezend en helend werkt.

Wanneer we denken aan afzondering tot dienstbetoon en het werk van de heilige Geest, worden we door de latere traditie daarin bevestigd. De zalving met olie bij de doop wordt het eerst door Tertullianus genoemd (rond 200). Hij herleidt deze praktijk tot de zalving van de Levitische priesters in het Oude Testament en legt dus de nadruk op het aspect van afzondering tot dienstbetoon. Het feit dat wij christenen (= gezalfden) genoemd worden heeft voor hem alles te maken met de doop van Jezus in de Jordaan. Zoals Hij met de heilige Geest gedoopt is, zo zijn wij ook gedoopt en gezalfd tot christenen, aldus Tertullianus.

De ouderlingen worden bij een zieke geroepen om te bidden en te spreken over schuldbelijdenis (zie het volgende hoofdstuk) en zij mogen hem met olie zalven. Hiermee brengen zij de patiënt bij God en verwachten dat Hij door zijn Geest helend zal werken.

Samenvatting van de geschiedenis

Het oudste duidelijke getuigenis van de praktijk van zalving komt van de genoemde Tertullianus. Hij vermeldt dat zelfs een keizer, Severus, dankzij een christen door zalving met olie in de naam van Jezus is genezen.

In de derde eeuw zegende de bisschop in Rome twee kruiken met olie, de ene voor exorcisme (uitdrijven van boze geesten) en de andere als ‘olie van dankzegging’. Wanneer de doopkandidaat afstand doet van zijn oude leven en satan met al zijn werken afzweert, wordt hij gezalfd met de olie van exorcisme; wanneer hij gedoopt is, wordt hij gezalfd met de andere olie. Dezelfde olie wordt door de bisschop gebruikt bij de handoplegging (confirmatie). De olie is een symbool van de heilige Geest en het teken waardoor de gelovigen werkelijk christenen (= gezalfden) worden en toegerust worden om als koningen en priesters tegen het kwade te strijden.

Hippolytus vermeldt halverwege de derde eeuw de olie in verband met gezondheid. De gemeenteleden kunnen olie naar de bisschop brengen en deze bidt om een zegen: ‘O God, geef, door deze olie te zegenen, gezondheid aan hen die er mee gezalfd worden en aan hen die haar ontvangen, deze olie waarmee U koningen en priesters en profeten gezalfd hebt; en laat deze olie sterkte geven aan hen die haar proeven en gezondheid aan hen die haar gebruiken.’

In Egypte werd rond 350 het volgende gebed gebruikt: ‘Wij bidden U (...) dat Gij uit de hemel van uw eniggeboren Zoon over deze olie de kracht van uw genezing uitstort, opdat zij voor hen, die met deze geschapen werkelijkheden gezalfd worden of deze gebruiken, strekke tot het wegnemen van elke zwakheid en ziekte, tot bescherming tegen iedere demon, tot een scheiding van iedere onreine geest, tot uitbanning van iedere boze geest, tot verbanning van alle koorts (...) tot verlening van genade en van vergiffenis van de zonde, tot herstel van het leven en van de redding, tot gezondheid en gaafheid van alle delen van de ziel, het lichaam en de geest, tot volkomen welzijn.’

Veranderingen

In de vroege geschiedenissen is er een nauw verband tussen heiligheid, levensvernieuwing en berouw. De reeds lang bekende samenhang tussen geestelijke disharmonie en lichamelijke onbekwaamheid betekent dat vergeving van zonden verbonden is met de genade van genezing. De vaders geloven diep in de macht van het gebed, in belijdenis van schuld, in

exorcisme en doop, met de bijbehorende zalving, om het leven te genezen en de ziel op te richten. Het gebruik van olie voor de genezing van zieken is vanaf de derde eeuw ruimschoots aan te tonen.

In de vierde en vijfde eeuw komen er talrijke veranderingen. De kerk wordt staatskerk, wat een verwaterd christendom mogelijk maakt. Bovendien vindt er in deze tijd een geweldige wijziging plaats in de medische inzichten van de Griekse cultuur. Het medicament begint zijn zegetocht en de farmaceutische producten hebben het aantrekkelijke dat ze in vele opzichten snel helpen en weinig eisen aan geloof van de kant van de patiënt en de medicijnmeester. Nog minder vragen zij ten aanzien van gedrag en houding tegenover de medemens.

In de latere middeleeuwen gebruikt men de zalving met olie niet meer als middel ter genezing van zieken, maar als middel om stervenden te bekrachtigen tot heengaan in de glorie hierna. Diverse theologen duiden de zalving niet meer tot de genezing van het lichaam, maar alleen tot de vergeving van zonden (de genezing van de ziel).

Rond 1150 komt de uitdrukking ‘het laatste oliesel’ in zwang. Thomas van Aquino houdt nog de mogelijkheid open dat het sacrament genezing schenkt, maar dit is secundair ten opzichte van het primaire doel, het geestelijk heil van de patiënt. Scotus eist dat men niet alleen wacht op doodsgevaar, maar op het buiten bewustzijn raken van de stervende. Hier is lichamelijke genezing geheel uit het gezichtsveld verdwenen. Albertus de Grote vraagt zelfs of men met de zalving wil wachten tot de zieke reeds gestorven is. Wanneer de dood is ingetreden, bestaat er geen vrees meer dat de eeuwige zaligheid bedreigd kan worden of verloren kan gaan. De oorspronkelijke voorstelling van een ‘heilmiddel’ tegen een lichamelijke zwakheid verliest men geheel uit het oog.

De reformatoren

Luther uit flinke kritiek op het laatste oliesel in *De Babylonische gevangenschap der kerk* (1520). Calvijn begint zijn commentaar op Jakobus 5 (geschreven in 1556) met de praktijk: ‘Omdat toen de gave der gezondmaking nog krachtig was, zo beveelt hij dat de zieken tot die remedie vlieden. Het is wel zeker, dat ze niet allen gezond zijn geworden, maar dat de Here aan deze gave plaats gegeven heeft, zo dikwijls en zover Hij oordeelde het nuttig te zijn. Het is ook niet waarschijnlijk, dat men zonder onderscheid de olie daarbij voegde, maar alleen waar een zekere hoop was op herstel.’ Aangezien de inhoud van dit sacrament reeds 1400 jaar geweken is, kan het niet meer in praktijk gebracht worden. In boek IV van zijn *Institutie* gaat hij uitgebreid in op het verschil met de roomse praktijk. Hij is van mening dat de genezing na zalving behoorde bij de wonderen die de prediking in de eerste eeuw vergezelden en dat die nu zijn opgehouden in de kerk.

Het verzet van de beide reformatoren tegen het laatste oliesel is ingegeven door de praktijk van het kerkelijk leven. Zij komen niet toe aan een gezuiverd gebruik en voeren ook vanuit Jakobus zelf geen argumenten aan dat de zalving alleen in de eerste eeuw mocht plaatsvinden.

De Anglicaanse Kerk

Het eerste officiële dienstboek van de Anglicaanse Kerk, het *Book of Common Prayer* uit het jaar 1549, bevat aanwijzingen voor het zalven van zieken. In de uitgave van 1662 is de zalving vervangen door de Aäronitische zegen uit Numeri 6! Vanuit de overtuiging dat God straft met ziekte wordt slechts een geduldig dragen van de ziekte aanbevolen. Het sacramentele gebruik van olie verdwijnt in Engeland na de reformatie, maar er is één belangrijke uitzondering: de zalving van de koning in het kroningsritueel. Deze zalving vindt nog steeds plaats in navolging van het zalven van de koningen in de Bijbel, en werd ook gebruikt bij de kroning van koningin Elisabeth II.

In 1935 komt er in het aartsbisdom Canterbury een formulier voor de 'Administration of Holy Unction and the Laying on of Hands'. Bij de zalving worden de volgende woorden gesproken: 'N.N., in de naam van onze Here Jezus Christus, zalf ik u met deze heilige olie, opdat u de zalving van de heilige Geest zult ontvangen ter genezing van al uw zwakheden naar ziel, geest en lichaam. Amen.' We bemerken hier een gerichtheid op de genezing van de totale mens. Zowel voor als na de zalving vindt handoplegging plaats. Het voorafgaande pastoraat dient in overleg met de medisch verantwoordelijken te geschieden. Wanneer er weinig hoop is op herstel, wordt het volgende gebed aanbevolen bij de tweede handoplegging: 'Moge de almachtige Vader, die door de heerlijke opstanding van zijn Zoon, Jezus Christus, het koninkrijk van de hemel voor allen die geloven heeft geopend, genadig toestaan u te zalven met zijn levengevende Geest; en indien het zijn wil is u tot zich te roepen, u overwinning over zonde en dood te geven en u tot eeuwig leven te brengen; door deze Jezus Christus, onze Heer. Amen.'

Hierbij wordt de aanwijzing gegeven: 'Mensen die ernstig ziek zijn mogen dagelijks of ten minste dikwijls gezalfd worden en communie ontvangen. Zelfs zij die op hun uiterste liggen mogen gezalfd worden en communie ontvangen en aangemoedigd worden om op herstel te hopen.'

Verwerking

1. Zou u zelf in geval van ernstige ziekte vragen om ziekenzalving? Waarom wel/niet?
2. Bijna alle bijbelcommentaren noemen literatuur van na 1500. Hoe zou het komen dat de eerste vijftien eeuwen meestal overgeslagen worden?
3. Bent u in deze en in de vorige bijbelstudie zaken tegengekomen die wij van de vroegchristelijke kerk kunnen leren?
4. De zalving kan plaatsvinden tot heling 'naar ziel, geest en lichaam'. In de praktijk is de uitwerking verschillend. Wat vindt u het belangrijkste? Waarom?

7. Gebed, schuldbelijdenis en vergeving – deel 1

En het gelovig gebed zal de zieke behouden en de Heere zal hem weer oprichten. En als hij zonden gedaan heeft, zal hem dat vergeven worden. Belijd elkaar de overtredingen en bid voor elkaar, opdat u gezond wordt. Een krachtig gebed van een rechtvaardige brengt veel tot stand. (Jakobus 5:15-16)

Gebed

Jakobus noemt in hoofdstuk 5 zeven keer het gebed. Het neemt voor hem een zeer belangrijke plaats in. In zijn algemeenheid geldt: 'Is iemand onder u in lijden? Laat hij bidden.' (vs. 13) Dit is het persoonlijke gebed. In geval van ziekte mag iemand ook vragen of de ouderlingen bij hem komen en over hem een gebed uitspreken. (vs. 14) We zullen hier moeten denken aan de voorbede van de ambtsdragers bij een zieke thuis.

Vers 16 noemt de belijdenis van schuld en het bidden voor elkaar. Vermoedelijk moet hierbij eerst gedacht worden aan het bezoek van de oudsten bij een zieke. Maar de bewoordingen zijn zodanig dat we ze ook algemener mogen opvatten: de voorbede voor elkaar in de gemeente van Christus. Daaruit blijkt de verbondenheid met elkaar. Als één lid lijdt, lijden alle leden mee. De leden van de gemeente worden niet uitgeschakeld maar juist ingeschakeld bij de taak die aan de ambtsdragers is toebedeeld.

Zo kunnen we drie cirkels onderscheiden: het persoonlijke gebed, de voorbede in kleine kring en de voorbede in de kring van de gemeente. Jakobus verwacht hier veel van: het gelovige gebed zal de lijder/de zieke gezond maken (vs. 15) en het gebed (letterlijk: smeekgebed) van een rechtvaardige vermag veel (vs. 16). Tot slot vermeldt hij twee gebeden van Elia als voorbeeld van een gebed dat veel vermag.

Niet in iedere situatie van ziekte is het wenselijk dat zalving met olie plaatsvindt. De voorname plaats die het gebed krijgt in dit gedeelte, geeft aan dat hier de nadruk moet liggen. Jakobus begint zijn brief in 1:5-6 ook met het gebed: iemand die wijsheid tekort komt mag God vragen om dit te schenken. Zo begint en eindigt Jakobus zijn brief met het gebed.

Het gelovige gebed

Vers 15 noemt het gelovige gebed. Dat is een gebed waarin vertrouwen op God uitgesproken wordt en dat voortvloeit uit de toewijding aan Hem. Hierboven werd al gewezen op Jakobus 1:6, het gebed om wijsheid. 'Maar laat hij er in geloof om vragen en daarbij niet twijfelen. Immers, wie twijfelt, lijkt op een golf van de zee, die door de wind voortgestuwd en op- en neergeworpen wordt. Maar hij moet bidden in geloof, in geen enkel opzicht twijfelende, want wie twijfelt, gelijkt op een golf der zee, die door de wind aangedreven en opgejaagd wordt. Want zo iemand moet niet denken dat hij iets ontvangen zal van de Heere.' (vs. 6-7)

We horen hier Jezus' woorden naklinken die in Mattheüs 21:21-22 staan: in het geloof, niet twijfelend, kan tot een berg gezegd worden dat hij in de zee geworpen zal worden. 'En alles wat u in het gebed vraagt, in geloof, zult u ontvangen.' Wie de brief in zijn geheel leest, bemerkt keer op keer de aansporing van Jakobus dat het geloof door zal werken op alle terreinen van het leven. Het verlangen dat men 'volmaakt' is en 'geheel oprecht', 'en in niets tekortschiet'. (1:4)

In de gemeenten dreigde een zekere 'dubbelhartigheid'. Dan kan iemand wel bidden, maar zijn hart is met andere (aardse) zaken bezig. Zo iemand moet niet menen dat hij iets van de Here zal ontvangen.

Het geloof houdt in: zich toevertrouwen aan God Zelf. Aan Hem die 'overvloedig geeft en geen verwijten maakt.' (1:5) Het geloof richt zich dus in de eerste plaats op de Gever en op zijn beloften. Daar ligt de grond van de zekerheid. God geeft niet alles wat wij vragen, maar

er zijn zaken die wij mogen vragen op grond van wie Hij Zelf is, en die Hij ook zeker geven zal.

Jakobus doelt hier niet op iemand die zijn eigen twijfel probeert weg te doen, maar op iemand die dubbelhartig is, waaruit fundamentele twijfel aan God blijkt. De vader van een maanzieke jongen riep: 'Ik geloof, Here, kom mijn ongelovigheid te hulp.' Dit was genoeg. (Markus 9:24) Jezus hoorde dit gelovige gebed.

Jakobus noemt in 4:2-3 opnieuw het gebed. In dat verband vermeldt hij de onderlinge ruzies. Die nemen de mensen zo in beslag dat er weinig gebeden wordt: 'U krijgt niet, omdat u niet bidt.' Het is ook mogelijk dat men wel bidt, maar dan ontvangen zij niet, 'omdat u verkeerd bidt, met het doel het in uw hartstochten door te brengen.' Wie bidt om eigen begeerten na te jagen en daarmee dwaas is in plaats van wijs, hoeft niet te rekenen op verhooring van het gebed.

Aan het eind van de brief noemt Jakobus twee gebeden van Elia. Deze profeet kan door ons op een voetstuk geplaatst worden, maar hij was 'een mens net zoals wij'. Zijn gebed om droogte werd verhoord, evenals zijn gebed om regen.

Wanneer we al deze uitspraken over het gebed samenvatten, kunnen we zeggen dat het gelovige gebed zich richt op de belovende God. Om te kunnen bidden in geloof is het nodig eerst God te kennen om te weten wat wij aan Hem hebben. We mogen bidden om zaken die Hij beloofd heeft. Daarbij is de intentie van ons hart van het grootste belang: gaat het om een leven in wijsheid en toewijding aan God of gaat het slechts om eigen genoegens? Met het gelovige gebed wordt niet bedoeld het volmaakte gebed, maar het gebed waarin wij ons toevertrouwen aan de Here, opdat Hij zijn werk zal doen. Zo mag er ook voor zieken gebeden worden.

Vanuit de ervaring dat niet alle zieken waarvoor wij bidden genezen, rijzen er hier veel vragen. Om hier goed op in te gaan, laten we eerst enige mensen aan het woord die verder gaan in hun omschrijving van een gelovig gebed.

Speciaal gebed

D.E. Hiebert benadrukt dat er in het Grieks eigenlijk staat: 'het gebed van het geloof'. Hij beschouwt dit als een uniek en door God gemotiveerd gebed. Het is niet een gewoon gebed voor een ander, maar het gebed dat ingegeven wordt door de overtuiging van de Geest dat het Gods wil is om degene voor wie gebeden wordt te genezen.

Douglas Moo gaat ook deze kant uit, hoewel hij zijn positie niet baseert op het gebruik van het bepaalde lidwoord ('het'): het is duidelijk dat het niet Gods wil is dat alle zieken genezen worden. Daarom is het vereiste geloof voor de genezing van een bepaalde persoon een bijzondere gave van God. Meestal weten we Gods wil ten aanzien van genezing niet en bezitten we dus niet dit geloof. Wanneer indringende gebeden om genezing niet verhoord worden, is het niet goed om een gebrek aan geloof de schuld te geven; de context waarin zo'n geloof aanwezig kon zijn, was niet present. God heeft ons dan dat bijzondere geloof niet geschonken.

Max Turner stelt: er is reden om aan te nemen dat 'het gebed des geloofs' niet eenvoudig het fervente gebed van de gelovige is, maar een gebed dat bepaald wordt door een charismatisch inzicht in Gods speciale wil en tijd, zoals Elia's gebed, dat als een voorbeeld wordt gegeven. (5:17-18) Het is mogelijk dat Jakobus ervan uitgaat dat er tijden zijn waarin de oudsten dit geloof niet gegeven wordt.

In dit verband valt te denken aan de zendeling James Fraser, in de 19^e eeuw werkzaam onder de Lisu stam in China. Na jarenlange voorbereiding zond hij een bijzonder gebed op tot God. 'Ik wist (...) dat het moment voor gelovig gebed gekomen was. Ik was mij volledig

bewust van waar ik mee bezig was en wat het mij zou kunnen gaan kosten. Ik wijdde mij voor honderd procent aan deze bede in geloof: honderden Lisu gezinnen te winnen voor Christus. De transactie werd bezegeld. Ik beëindigde mijn gebed met de diepe, vaste overtuiging dat ik het antwoord al ontvangen had.'

Bovengenoemde auteurs komen hier in de buurt van wat in 1 Korinthe 12:9 'de gave van het geloof' genoemd wordt, als een bijzondere gave van de heilige Geest. Het betreft hier niet het geloof in vergeving van zonden, maar een speciale gave die slechts een deel van de gelovigen ontvangt. Het is een geloof 'dat bergen verzet.' (13:2) Zo kan iemand die bidt de innerlijke overtuiging hebben dat een zieke zal genezen.

Het positieve van bovenstaande benadering is dat er een verklaring is voor de mogelijkheid dat een zieke niet geneest en dat tevens recht gedaan wordt aan Gods soevereiniteit. Maar problematisch aan deze visie is dat het verband in Jakobus niet in deze richting wijst. Het gelovige gebed wordt reeds in 1:5-6 genoemd als iets dat van toepassing is voor alle gelovigen. En het gebed van Elia was niet het gevolg van een innerlijke overtuiging, maar van Gods bevel. Daarbij komt dat Elia 'een mens zoals wij' genoemd wordt en niet vermeld wordt als iemand met bijzondere geloofs- of gebedsgaven.

De verklaring voor het feit dat een deel van de zieken niet geneest, zoek ik liever in een andere richting. Het kan zijn dat er persoonlijke en gemeenschappelijke zonden in de gemeente zijn, waardoor God zijn genezende kracht inhoudt. (1 Korinthe 11) In deze gebroken werkelijkheid, waarin het Koninkrijk Gods nog niet in volle omvang verwerkelijkt is, blijven ziekte en dood heersen, zonder dat wij daar een precieze verklaring voor kunnen geven. Het gelovige gebed laat God vrij in de wijze waarop Hij zegent. Er kan ook verlossing komen door de dood heen. Als we de zieke in gelovig gebed opdragen aan God, laten we het ook in zijn hand hoe Hij verder handelt. Het eerste gebed van Elia was gericht op droogte, en daarmee een gebed om oordeel en gericht, met de bedoeling dat het volk gezond zou worden.

Verwerking

1. Is bidden 'gemakkelijker' dan ziekenzalving?
2. Hebt u tijdens het bidden wel eens de stellige overtuiging van verhoring gehad?
3. Wat is volgens u 'het gelovige gebed'?
4. Wat ervaart u als een belemmering in het bidden voor genezing van zieken?

8. Gebed, schuldbelijdenis en vergeving – deel 2

Gebed van een rechtvaardige

Jakobus bemoedigt door te zeggen: ‘Een krachtig gebed van een rechtvaardige brengt veel tot stand.’ Met een rechtvaardige wordt een gelovige bedoeld die in de rechte verhouding tot God staat. We moeten niet denken aan volstrekt zondeloze mensen, maar aan hen die wandelen met God. In die wandel met God worden eigen zonden beleden en mogen de gelovigen zich toevertrouwen aan God. Noach, Abraham, Daniël en Job waren zulke rechtvaardigen (vgl. Ezechiël 14:14), hoewel we ook over hun zonden lezen. In Psalm 32 geeft David zijn zonden toe, na deze lange tijd verzwegen te hebben. Nadat in vers 5 staat dat zijn zonden vergeven zijn, rekent hij zich in vers 6 tot de vromen en in vers 11 tot de rechtvaardigen en oprechten van hart!

Met de rechtvaardigen in het Nieuwe Testament zijn gelovigen bedoeld die leven vanuit de vergeving van zonden door Jezus Christus en die dat ook zoveel mogelijk in praktijk proberen te brengen. Niets wijst erop dat geestelijke reuzen bedoeld zijn. Jakobus bedoelt dat iedere gelovige wiens zonden vergeven zijn en bidt in geloof, rechtvaardig is. Wanneer hij bidt, zijn die gebeden machtig en effectief.

Daarbij is het ook van belang om te bedenken dat gebed wel veel vermag, maar niet alles. In het gebed erkennen we de vrijmacht van God en kan Hij niet gemanipuleerd worden. De verhooring is zijn zaak, evenals de wijze waarop die plaatsvindt.

Gods wil

In dit verband is het goed nog iets te zeggen over de bede ‘Uw wil geschiede’ in het gebed dat Christus ons geleerd heeft. (Mattheüs 6:10) Velen vatten deze zin op als overgave aan Gods verborgen wil, omdat wij niet weten wat God goed voor ons acht. Er is echter iets anders bedoeld. Wij kunnen ook vertalen: ‘Laat uw wil geschieden!’ De wil van God gebeurt reeds in de hemel en nu is ons gebed of die wil ook op aarde zal plaatsvinden. Juist omdat Gods wil vaak tegengestaan wordt door de zonde, is hier het gebed om de doorwerking van Gods wil. Daarmee staat deze bede parallel aan de vorige zin: ‘Uw Koninkrijk kome.’ Wanneer Gods Koninkrijk komt, zal ook Gods wil gedaan worden. Dogmatisch gezegd: we moeten hier uitgaan van Gods geopenbaarde wil en niet van zijn verborgen wil. Bidden om genezing is niet in tegenspraak met het gebed dat Christus ons geleerd heeft. Integendeel, het is juist een onderdeel daarvan!

Schuldbelijdenis

In dit bijbelgedeelte zijn zonde en ziekte met elkaar verbonden. De verbinding hiertussen is sterk aanwezig in de bijbelse en joodse traditie, al worden extreme standpunten afgewezen (bijv. in het boek Job). De man die lange tijd in Bethesda gelegen heeft, krijgt de boodschap mee: zondig niet meer, opdat u niet iets ergers overkomt. (Johannes 5:14) In dit geval is er dus een samenhang met een vroegere zonde. Wanneer echter de discipelen bij een blinde automatisch veronderstellen dat deze man gezondigd heeft of dat zijn ouders dit gedaan hebben, krijgen zij te horen dat hier dit verband niet aanwezig is. (9:2v)

Jakobus stelt de mogelijkheid aan de orde dat iemand (speciale) zonden gedaan heeft. Het blijft echter een hypothetische zaak: ‘en als hij (...)’ Waarschijnlijk zijn alleen bijzondere zonden bedoeld die van een ernstiger karakter zijn dan waarover Jakobus in 3:2 schrijft: ‘Want wij struikelen allen in veel opzichten.’ Het zal de taak zijn van de ouderlingen om hiernaar te informeren.

De zieke heeft zichzelf te onderzoeken om te zien of er ‘een schadelijke/heilloze weg’ bij hem is. (Psalm 139:24) God kan een periode van ziekte gebruiken om tot zelfonderzoek te

komen en om genade te smeken. De meest voor de hand liggende volgorde is dat de zieke eerst zijn zonden belijdt en dat daarna gebed en zalving volgen. In de NBG-vertaling 1951 staat in vers 16: 'Belijdt daarom elkander uw zonden.' Met het woord 'daarom' wordt een oorzakelijk verband aangegeven.

Het belijden gebeurt 'aan elkaar' en in dit verband zal de zieke dit doen tegenover de ambtsdragers. Toch is het ook mogelijk dat de ambtsdragers zaken tegenover de zieke te belijden hebben voordat zij met volmacht van Godswege het gebed uitspreken en de zalving toedienen. De zelfbeproeving die wij kennen rond het heilig avondmaal (1 Korinthe 11:28) is ook van toepassing bij ziekte. Daarbij kan het nodig zijn dat onderlinge grieven beleden worden en ook vergeven worden. (Kolossenzen 3:13)

In de *Didachè*, ook wel genoemd het *Onderwijs van de Twaalf Apostelen*, waarschijnlijk stammend uit 100 à 125 na Christus, staat: 'Belijdt in de gemeente uw zonden en begeef u tot het gebed met een rein geweten. Dat is de weg naar het leven.' Verderop staat: 'Op de dag des Heren zult u samenkomen, het brood breken en dankzeggen na openlijk uw zonden beleden te hebben, opdat uw offer rein mag zijn.'

De belijdenis van schuld is nodig voor persoonlijke vergeving, maar ook voor de reiniging van de gemeenschap. In het Oude Testament berokkent de schade van de dief Achan veel schade aan het volk Israël (Jozua 7) en de verkeerde houding van met name de rijken heeft in de gemeente van Korinthe ten gevolg dat er veel zieken en zwakken zijn en dat velen sterven (1 Korinthe 11:30-32).

De algemene bewoordingen in vers 16 geven aan dat schuldbelijdenis ten opzichte van elkaar niet beperkt is tot een situatie van ziekte. Het behoort een algemene regel te zijn in de gemeente. 'Wat geldt voor de schuldbelijdenis ten overstaan van de oudsten en de voorbede van de oudsten, geldt ook voor de schuldbelijdenis ten overstaan van de andere leden van de gemeente en de voorbede van die andere leden (...). Het ambt van de oudsten staat niet hoger dan het ambt van alle gelovigen.' (J.P. Versteeg)

Vergeving

Er staat niet vermeld dat de ouderlingen aan de zieke vergeving van zonden toezeggen wanneer hij zijn zonden belijdt, het uitspreken van de zogenoemde absolutie. We kunnen denken aan het uitspreken van beloften van vergeving voor ieder die zijn zonden belijdt. (Bijv. 1 Johannes 1:9)

In de vroege kerk citeert Origenes deze tekst om de vergeving van zonden door berouw te onderwijzen. Chrysostomus gebruikt deze tekst voor het geloof dat een priester de macht heeft zonden te vergeven. Hier komen we op het terrein van de absolutie: het toezeggen van de vergeving der zonden. De rabbijnen spreken reeds over 'sleutelmacht' en Jezus geeft deze macht aan de apostelen in Mattheüs 18:18 en Johannes 20:23.

De beroemde Engelse theoloog Beda Venerabilis († 735) schrijft: 'Wanneer zij de zieke man zalven, behoren zij de naam des Heren over hem in te roepen: En als hij in zonden zal zijn, zullen deze hem kwijtgescholden worden. Velen, omdat zij in hun ziel gezondigd hebben, hebben te maken met lichamelijke ziekte of zelfs de dood (...) Wanneer daarom de zieke in zonden is en deze zal hebben beleden aan de oudsten van de kerk en zich erop toelegt om met een oprecht hart hen te verlaten en te verbeteren, zullen zij hem kwijtgescholden worden.'

Het is opmerkelijk dat de reformatoren aan dit toezeggen van de vergeving der zonden vastgehouden hebben. De reformatie is begonnen als protest tegen de verwording van het aflaatstelsel, waardoor de biecht van haar kracht werd beroofd. Voor Luther is de biecht met haar schuldbelijdenis en genadeverkondiging een belichaming van wet en evangelie. Die biecht hoeft niet bij een priester gedaan te worden, maar kan ook bij andere gelovigen plaatsvinden. In de persoonlijke vertwijfeling van de zondaar heeft een mens het nodig te

horen dat God hem nochtans liefheeft. Dat moet hem persoonlijk worden toegesproken. Dan is het geschreven Woord niet genoeg, een preek in de gemeente niet, dan kunnen zelfs het avondmaal en de doop het niet zo zeggen als de absolutie. In biecht en absolutie wordt het evangelie het duidelijkst gerealiseerd. ‘Aan wie zult u uw gebreken klagen dan aan God? Waar kunt ge Hem echt vinden, dan in uw broeder?’ Hier moet de ene gelovige de andere ‘tot een Christus worden’.

Calvijn laat in zijn Straatsburgse *Dienstboek* de belijdenis van zonden in de kerkdienst volgen door de absolutie met de volgende woorden: ‘Een ieder van u erkenne zich oprecht als zondaar, zich vernederend voor God, en gelove dat de hemelse Vader hem in Jezus Christus genadig wil zijn. Aan allen van hen, die op deze manier berouw hebben en Jezus Christus tot hun behoud zoeken, verkondig ik vergeving in de naam van de Vader, van de Zoon en van de heilige Geest, amen.’

Verwerking

1. Hebt u wel eens schuld beleden naar anderen en de heilzame werking hiervan ervaren?
2. Wat doet u als de ander uw schuldbelijdenis niet accepteert?
3. Hoe kan iemand komen tot de zekerheid van vergeving van zonden?
4. In sommige kringen is het geloof van de zieke het belangrijkste: als je maar genoeg geloof hebt, zul je genezen; als er geen genezing plaatsvindt, is er blijkbaar te weinig geloof. Jakobus legt de nadruk op het geloof van de ouderlingen. Wat kunnen we hiervan leren?

9. Hoe nu verder?

Dit is het woord van de HEERE tot Zerubbabel: Niet door kracht en niet door geweld, maar door Mijn Geest, zegt de HEERE van de legermachten. (Zacharia 4:6)

En wij zijn Zijn getuigen van deze dingen, en ook de Heilige Geest, Die God gegeven heeft aan hen die Hem gehoorzaam zijn. (Handelingen 5:32)

De vraag van de zieke

Jakobus schrijft dat de zieke mag vragen of de ouderlingen bij hem komen voor gebed en zalving. Het initiatief ligt duidelijk bij het gemeentelid. In veel gemeenten is de ziekenzalving tamelijk nieuw en gewoonlijk is er heel wat gepasseerd voordat de vraag gesteld wordt. Uit de vraagstelling blijkt vanuit welke motieven het verzoek komt en welke verwachtingen men van de Here God heeft. Men plaatst zich voor de hoge en heilige, barmhartige en genadige God. Als de vraag vanuit zuivere motieven gesteld wordt, is er reden tot vreugde over zo'n vraag.

Het gebeurt wel dat mensen tevergeefs allerlei genezers bezocht hebben en dit als het volgende middel zien. 'Baat het niet, dan schaadt het niet.' In zo'n geval dient het onderscheid duidelijk uitgelegd te worden. Jakobus biedt geen 'goedkoop' middel aan, maar een weg van gehoorzaamheid. Wat is ons hoogste doel: genezing om verder naar eigen inzicht te kunnen leven? Of verlangen om te leven aan God toegewijd? Zijn we bereid zonden te belijden en er mee te breken? Wanneer olie het symbool is van de heilige Geest: zijn we bereid dat God met zijn Geest in ons reinigend, heiligend en zuiverend werkt? Is herstel van de relatie met God door vergeving het hoogste? Zien we de olie als magisch middel en het ritueel om iets van God af te dwingen, of zien we de handeling vooral als symbolisch van aard, waarbij we onszelf aan God toevertrouwen, opdat Hij zal doen wat goed is? Aan de ouderlingen (inclusief de predikanten) is de taak om de motieven - voor zover mogelijk - te beoordelen.

Beleid

Wanneer een kerkenraad voor het eerst een dergelijk verzoek krijgt, is het verstandig voldoende tijd voor bezinning te nemen. Het is niet verstandig zich te overhaasten, zelfs niet in geval van ernstige ziekte. Naar mijn overtuiging is de doop zeer waardevol, maar is de nooddoop niet nodig: God kan de rijkdom van de doop schenken zonder dat de doop in noodsituaties bediend wordt. Daarom moeten we oppassen voor overhaaste besluitvorming bij een aanvraag tot ziekenzalving. Van belang is dat we de bijbelse lijnen ontdekken en als kerkenraad in onderlinge harmonie tot een goed beleid komen. Jakobus noemt als eerste en belangrijkste zaak het gebed voor de zieken. Laten we dat in ieder geval in praktijk brengen!

Vervolgens is het verstandig de gemeente op de hoogte te brengen van het beleid van de kerkenraad. In sommige situaties voert de predikant de zalving uit zonder dat de gemeente op de hoogte is. Hoeveel begrip we hier ook voor kunnen hebben, het is gewoonlijk zo dat de gemeenteleden er toch achter komen, en dan is de schade groter dan de winst. In algemene zin heeft een gemeente er recht op te weten wat het beleid van de kerkenraad is. Jakobus 5:13-16 zou in een leerdienst of een gemeenteavond aan de orde gesteld kunnen worden. Het mooiste is als de gemeente ook te horen krijgt wie de zalving aangevraagd heeft. Immers, het is een kenmerk van de gemeente dat zij in vreugde en verdriet meeleeft. Dan kan ook tot zijn recht komen wat Jakobus schrijft: 'Bidt voor elkander opdat u genezing ontvangt.' De handelingen van de ouderlingen dienen ondersteund te worden door de voorbede van de gemeente.

Sommige zieken hebben er veel moeite mee om zo bekend te worden. In grote gemeenten kan het bezwaarlijk zijn als de aanvraag bij alle gemeenteleden bekend wordt door middel van een kanselafkondiging of via een kerkblad dat in een grote regio gelezen wordt.

Dan zijn er gelukkig nog andere middelen om op zijn minst een deel van de gemeente op de hoogte te stellen. Hopelijk ontstaat een groeiende gewenning aan het feit dat zieken dit vragen, zodat de angst en schaamte minder zullen worden.

Wie?

Het kan zijn dat een kerkenraad niet geheel tot overeenstemming komt op dit punt. Voor velen is het nieuw en is er, begrijpelijk, een gevoel van onzekerheid. Dan is het belangrijk om te vragen of er gegronde bezwaren zijn tegen het feit dat een andere ouderling of de predikant, die wel overtuigd is, de zalving verricht. Als algehele overeenstemming niet mogelijk is, is het wel van groot belang dat aan elkaar de ruimte gegeven wordt en dat we elkaar steunen in het gebed, opdat Gods wil zal geschieden. In dat geval verdient het aanbeveling de zalving alleen te laten verrichten door leden die overtuigd zijn van de juistheid van deze handeling.

Vervolgens rijst de vraag in welke mate de ouderlingen geloof moeten hebben voor genezing. Het is nodig dat de ouderlingen handelen in het vaste vertrouwen dat ze in overeenstemming handelen met Gods Woord en dat God zijn zegen zal schenken, maar de wijze waarop mogen we aan Hem overlaten. Er mag uitgezien worden naar lichamelijke genezing, maar er zijn meer wijzen waarop God zijn zegen kan schenken.

Belijden

De ouderlingen mogen vragen naar eventuele zonden die te belijden zijn. We kunnen geen voorschrift geven welke zonden dat zijn, maar over het algemeen gaat het om zonden waarvan de zieke zelf beseft dat ze tussen God en hem instaan. Zonden die keer op keer in de herinnering komen en een sterk schuldbesef oproepen. Dat kunnen ook zonden zijn tegenover een medemens, waarbij gezocht moet worden naar onderlinge verzoening.

In zijn algemeenheid geldt dat ernstige zonden tegen een medemens ook met die ander besproken moeten worden. De ambtsdragers zullen hier in wijsheid mee om moeten gaan en kunnen een bemiddelende rol spelen. In veel gevallen zal dit reeds gebeurd zijn voordat de zalving plaatsvindt.

Het gesprek over deze zaken is zeer vertrouwelijk. Wanneer hiervan iets in de openbaarheid komt, kan er grote schade aangericht worden. De Nederlandse Hervormde kerk heeft het klassieke bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakenen uitgebreid met de woorden: 'Maar daarbij dragen zij met grote nauwgezetheid zorg, dat de noden, zorgen en geheimen van de schapen hunner kudde bij hen veilig zijn en worden behartigd als waren het hun eigen noden, zorgen en geheimen, daar ze alleen Jezus Christus, de Goede Herder en hun als zijn dienaren toevertrouwd zijn.' De praktijk wijst uit hoe belangrijk dit is!

De kerkenraad is ook verantwoordelijk voor de verdere pastorale begeleiding van de zieke en van mogelijke gezinsleden. De zalving mag geen geïsoleerd gebeuren zijn! Jakobus spreekt over een vraag in de context van de gemeente. Voor mij is dat heel wezenlijk: de kerkenraad beslist over een aanvraag, de gemeente staat biddend om de zieke heen, de eventuele schuldbelijdenis vindt plaats ten overstaan van de ambtsdragers en zij zijn ook verantwoordelijk voor de nazorg.

A. Waelkens bespreekt de mogelijkheid van zalving van pasgelovigen of niet-gelovigen die zich voor het evangelie (willen) openstellen, toegediend in een evangeliserende context. In Markus 6 trekken de discipelen door het land en genezen allerlei zieken. Terecht wijst hij erop dat er dan nog geen sprake is van een bestaande gemeente en de ziekenzalving verder in het Nieuwe Testament niet meer genoemd wordt buiten gemeenteverband. Daarom is het aannemelijk Markus 6 te zien als een voorlopige toestand, terwijl Jakobus 5 de algemeen gangbare situatie beschrijft. Een verder argument hiervoor is dat evangelisatie geen op

zichzelf staande opdracht is, maar tot de taken van de (plaatselijke) gemeente behoort. Daarom blijft de verantwoordelijkheid bij de plaatselijke gemeente.

In veel gemeenten functioneert de dienst der genezing niet, of niet voldoende. Het is dan voor de hand liggend om naar regionale of landelijke conferenties te gaan waar deze wel beoefend wordt. Deze aanvullingen zijn begrijpelijk, maar Jakobus bedoelt toch echt de plaatselijke gemeente. Daar wil God wonen en werken. Geen enkele plaatselijke gemeente is volmaakt en misschien dat er juist op dit terrein nog veel braak ligt. Het lijkt me dat het onze eerste taak is deze zaken vanuit de Bijbel aan de orde te stellen. Daarbij is wel van belang hoe we dit doen! Wie dit met een houding van geestelijke superioriteit doet, of op een opdringerige wijze deze zaken af wil dwingen, kan rekenen op veel verzet. Van groot belang is het gebed dat God allen laat zien wat Hij wil! Dan kan ook een sfeer van wantrouwen doorbroken worden.

Als de plaatselijke kerkenraad weigert zich bezig te houden met deze vragen, dan blijft het nodig in een geest van liefde voor elkaar te bidden. Niet onze inzichten zijn bepalend, maar wij allen hebben het nodig om door Gods Geest geleid te worden. Gelukkig is God ook niet afhankelijk van het wel of niet uitvoeren van de zalving. Ik kan me voorstellen dat in die situatie een zieke een keer een openbare dienst van een andere gemeente of een conferentie probeert bij te wonen. Maar het is en blijft iets anders dan Jakobus aangeeft.

Verwerking

1. Aan het begin is Zacharia 4:6 genoemd. Ervaart u in deze tijd dat Gods Geest werkt?
2. Hoe lopen wij gevaar in eigen kracht zaken te willen veranderen in de kerk?
3. In Handelingen 5:32 noemt Petrus de gehoorzaamheid (wachten, verwachten, bidden) die voorafging aan het ontvangen van de heilige Geest (met Pinksteren). Wat betekent dat voor ons?
4. In kerken wordt veel gesproken over ‘Sola Scriptura’: alleen de Schrift. Toch blijken tradities veel invloed uit te oefenen. Hoe gaat u daarmee om?
5. Hoe belangrijk is de eenheid van de gemeente? (‘Bij ons kan dat toch niet’, ‘Als we dit doen komt er een scheuring’...)

10. De praktijk van de zalving

De zalving

Wanneer besloten is om over te gaan tot de zalving, kan de zieke opgezocht worden, thuis of in het ziekenhuis. Zo mogelijk bidden gemeenteleden thuis of met elkaar in een andere ruimte voor Gods zegen over deze handeling.

Als olie kan olijfolie genomen worden die gewoon in de winkel verkrijgbaar is. Desgewenst kan deze vermengd worden met rozenolie om een aangename geur te krijgen. Jakobus heeft het niet over vooraf gezegende olie, maar bedoelt waarschijnlijk de gewone olijfolie die in elk huishouden beschikbaar was.

Na gebed, en eventueel zingen, wordt gesproken over de betekenis van de zalving en kunnen verkeerde dingen beleden worden. Daarna mag het woord klinken uit 1 Johannes 2:1b-2: 'En als iemand gezondigd heeft: wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige.'

Vervolgens kan gebeden worden onder handoplegging, waarbij de zieke en ziekte genoemd worden. Het gebed kan worden afgesloten met de woorden: 'De God aller genade hele u in zijn liefde, vertrooste u door zijn Geest, vervulle u met zijn vrede, door Jezus Christus, onze Here.' Het 'amen' wordt zo mogelijk gesproken door de zieke, als uiting van instemming.

Hierna vindt de zalving plaats, bij voorbeeld met de woorden: 'N.N., ik zalf u in de Naam van de Vader, van de Zoon en van de heilige Geest, opdat u de zalving van de heilige Geest zult ontvangen, tot heling van al uw zwakheden, naar ziel, geest en lichaam.'

Om praktische redenen verdient het aanbeveling het voorhoofd te zalven. Het is bekend dat ook zieke lichaamsdelen wel gezalfd werden, of de handen. Reeds in de tijd van Tertullianus werd bij de zalving het kruisteken gebruikt. Wanneer dit goed verstaan wordt, is het een prachtig symbool, verwijzend naar de verdienste van Christus. Wanneer dit echter 'rooms' overkomt, kan dit beter niet gedaan worden. Met watten of een doekje kan de overtollige olie weggenomen worden.

Indien mogelijk wordt de plechtigheid afgesloten met zingen. Het is in bepaalde gevallen ook mogelijk een officiële huisdienst te houden, die begonnen wordt met votum en groet, en afgesloten wordt met de zegen. Dit is echter sterk afhankelijk van de draagkracht van de zieke. De tijdsduur moet niet te lang zijn!

Eventueel kan in een huisdienst ook het heilig avondmaal bediend worden. Met name in de kring van de anglicaanse kerk ziet men een nauwe samenhang tussen avondmaal en genezing. In de vroegchristelijke kerk is het avondmaal als 'medicijn der onsterfelijkheid' ook voor het lichamelijke bestaan genuttigd. Het avondmaal werd in ieder geval op de paasmorgen gevierd, zoals dat nu nog gebeurt in de oosters-orthodoxe kerk. Dan ligt het accent op de verhoging van Christus. In onze eigen traditie ligt de nadruk op de gedachtenis aan het lijden en sterven van Christus. Weinig komt naar voren de viering van deze maaltijd in de verwachting van Christus' wederkomst en dat zijn kracht zich nu wil openbaren in ons lichaam. (2 Korinthe 4:10-11)

Typerend is wat Emily Gardner Neal schrijft over het avondmaal: 'Hoewel dit geen specifiek genezingssacrament is, wordt het steeds duidelijker dat het misschien wel de belangrijkste van alle diensten tot genezing is (...). Op mij als gemeentelid hebben de genezingen, die zo vaak volgen op de bediening van het avondmaal een geweldige indruk gemaakt. Ik mis de vermetelheid en de nodige kennis om te trachten te verklaren waarom deze opmerkelijke manifestaties van de kracht der genezing zo vaak plaatsvinden na het heilig avondmaal en waarom er zulk een grote geneeskracht in deze dienst gelegen is. (...) Maar, zoals onze Heer op ondoordringelijke wijze aanwezig is tijdens de viering van het sacrament dat Hij heeft

ingesteld, zo schijnen tijdens de communieviering al die elementen die noodzakelijk zijn voor goddelijke genezing eveneens in verhoogde mate aanwezig te zijn, geheiligd en doorstraald door de heilige Geest.’

Een gezonde gemeente

Met het bovenstaande is geprobeerd een handreiking te geven naar de praktijk. In de kerken zijn er hiervoor geen voorgeschreven formulieren (het *Dienstboek PKN* heeft wel voorbeelden) en er is vrijheid ten aanzien van de bewoordingen. Vanuit het besef van de geestelijke achtergrond van deze handeling en de concrete situatie van de zieke kunnen passende bewoordingen gekozen worden.

Zo mogen we de zieken in Gods handen geven, opdat Hij zal doen wat goed is. Zo mag ook de gemeente laten zien dat ze een machtige Heiland heeft, tot redding en genezing. Hopelijk komt er zo binnen de gemeenten steeds meer bezinning op gang op wat God in zijn Woord bedoelt met genezing en bevrijding. De reguliere geneeskunst mag gebruikt worden, evenals goede natuurgeneeswijzen. Maar occulte methoden worden in de Bijbel afgewezen. Waar de kerk ook in dit opzicht de zieke en zijn nood serieus neemt, zal er minder behoefte zijn om naar verkeerde genezers te gaan, die soms lichamelijke genezing brengen, maar in ieder geval geestelijk schade aanrichten. Zo kan ook de gemeente zelf genezen om werkelijk een gezonde gemeente te worden.

Caesarius van Arles (470-543) zegt in een preek waarin hij Jakobus 5:14-15 citeert: ‘Kijkt broeders, wie zich in ziekte tot de kerk wendt, zal de genezing van het lichaam ontvangen en vergiffenis van de zonden.’ Hij waarschuwt tegen amuletten en het raadplegen van waarzeggers en geestenbezweerders als onbijbelse zaken. ‘Hoeveel beter en meer heilzaam zou het zijn als het volk naar de kerk zou gaan en het lichaam en bloed van Christus [avondmaal] zou ontvangen en vanuit het geloof zichzelf en de leden van hun huishouden zou zalven met gewijde olie; en overeenkomstig de uitspraak van de apostel Jakobus, niet alleen genezing van het lichaam ontvangen maar ook vergeving van zonden.’

Waar Gods vergeving gevraagd en ontvangen wordt, mogen we ook ten aanzien van het lichaam zijn heil verwachten. De genezing staat niet los, als een doel op zichzelf. Wie leeft vanuit de vergeving, verlangt er naar om - hetzij ziek, hetzij gezond - te leven naar Gods wil en tot zijn eer. Vaak mag lichamelijke en psychische genezing reeds in dit leven ervaren worden, al is het altijd onvolkomen. Straks is er een volkomen genezing. ‘Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek.’ (Jesaja 33:24) Het laatste hoofdstuk in de Bijbel eindigt met het visioen van het nieuwe Jeruzalem. Naast een rivier staat de Boom des levens ‘...en de bladeren van de boom zijn tot genezing van de heidenvolken.’ (Openbaring 22:2)

Verwerking

1. Vindt u het fijner als er een formulier ontworpen zou worden bij de bediening van de ziekenzalving, of heeft u liever eigen bewoordingen? Waarom?
2. Hoe beziet u genezingscampagnes buiten de gemeenten om?
3. Hoe zou het komen dat de *Ziekentroost* (achter in veel psalmboekjes) zich alleen richt op stervensgenade en niet op genezing?
4. Hoe zou de samenwerking tussen gemeente en gezondheidszorg meer gestalte kunnen krijgen?

Enige recente publicaties

Verdere oriëntatie over dit onderwerp is mogelijk in de volgende publicaties met een verscheidenheid aan standpunten.

Ken Blue, *Gezag om te genezen*. Insideout te Amersfoort, 2008.

Andrew Daunton-Fear, *Healing in the Early Church: The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*. Paternoster, Milton Keynes, 2009.

Dienstboek voor de Protestantse Kerk in Nederland, een proeve, deel II: Leven, zegen, gemeenschap. Boekencentrum te Zoetermeer, 2004.

C. van der Kooi en M.A.Th. van der Kooi-Dijkstra, *Ziekenzalving*. Werkboekjes voor de eredienst, nr. 30. Boekencentrum te Zoetermeer, z.j.

Willem J. Ouweneel, *Geneest de zieken! Over de bijbelse leer van ziekte, genezing en bevrijding*. Medema te Vaassen, 2003.

M.J. Paul, *Vergeving en genezing: ziekenzalving in de christelijke gemeente*. Boekencentrum te Zoetermeer, 1997. In 2004 verscheen de vierde druk, aangevuld met een beschrijving van recente ontwikkelingen en praktische aanwijzingen.

M.J. Paul (red.), *Geestelijke strijd: demonie en bevrijding in christelijk perspectief*.

Boekencentrum te Zoetermeer, 2002, 2007⁴.

Johan Weij, *Mijn zonden heb ik U gebiecht. Een pleidooi voor de biecht*. Boekencentrum te Zoetermeer, 1999.

Personalia

Dr. Mart-Jan Paul (1955) is seniordocent Oude Testament aan de Christelijke Hogeschool Ede en deeltijd hoogleraar aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven. Ook is hij redacteur van de twaalfdelige Studiebijbel Oude Testament. Hij was hervormd gemeentepredikant en ook ziekenhuispredikant.